ОКРЕМІ АРКУШІ С.Ф.ПОПОВА (*ГП*)

[Святий Боже]

Азиз Аллах, азиз хувет, азиз ӧлӯмсӱз, эсирге бизи.

[Слава Отцеві]

Хамт Педере, ве Оғула, ве Азиз Руха, ве шимди, ве дайым, ве эбедлерин эбедлерине дэгли. Аминь.

[Молитва до Святої Трійці]

Ӧкӱмлетэн мукаддэс ӱч сыфатлы Аллах, эсирге бизи, Рабби, бизим йунахларымызы рахм эйле, эфенди, бенамуслуғумузу аф эйле, азиз, мукаддэс исмин себебинҫе зайыфлығымыза медэт эйле, эксан эйле, Рабби, эксан эйле, Рабби, эксан эйле, Рабби.

[Отче наш]

Бизим патэримиз, кӧклердэ сакин олан, исмин мукаддэс олсун, мелекӱтлиғин кельсин, кӧклердэ эмрин не тарзайса, йердэ дэ о шекиль олсун, кӱндэлик азығымызы бӱгӱн бизе вер, ве бизим борчларымызы аф эйле, ничек биз дахы борчлу оланнарымызы аф этэриз, ве бизи казе хатэсине верме, лакин...

РУКОПИСНИЙ ЗБІРНИК С.Ф.ПОПОВА

[Транскрипція грецьких літер]

Α, Β, Γ, Δ *д*, Ε *е*, Ζ *з*, Η *и*, Θ, Ι *і*, Κ *к*, Λ *л*, Μ , Ν *н*, Ξ *кс*, Ο *о*, Π *п*, Ρ *р*, Σ *с*, Τ *т*, Υ *и*, Φ *ф*, Χ *х*, Ψ *пс*, Ω *о*, ω *о*, Υ *у*, ξ *кс*.

α, β *в*, γ *г*, δ *д*, ε *е*, ζ *з*, η *и*, ϑ θ, ι *і*, κ *к*, λ *л*, μ *м*, ν *н*, ο *о*, π *п*, ρ *р*, σς *с*, υ *и*, φ *ф*, χ *х*, ξ *кс*, ψ *пс*, ω *о*, υ *у*, γιυ *ю*, για *я*, αι *е*, οι *и*, ει *и*, ου *у*, σς *ш*, οβ *ев*, (ευ *ев*), τζ *чз ч*.

ГП: І.

Ибаадэт, во имя отца

Бабайа, ве Оғлуна, ве Азиз Урухун исмине. Аминь.

Слава теб[і], Бож[е], сла[ва]

Шӱкӱр олсун сана, Аллағым, шӱкӱр олсун сана.

Царю небесн[ий]

Кӧктэги падышах, тэселла вериҗи, керчегин руху, сен ки эр йердэ азирсин, ве дахи җӱмне неснелери тэкмиль этиҗисин, сен ки йахшылыхларын хазнесисин, ӧмӱр вериҗисин, сен кель, отурах эт ғалибимизе ве эр тӱрлӱ лекелердэн бизи тэмизлейип җаннарымызы хутар. Аминь.

Святый Боже

Азиз Аллах, азиз хувет, азиз олӱмсӱз, эсирге бизи.

Сла[ва] Отц[цеві]

Шӱкӱр Педере, ве Оғула, ве Азиз Уруха, ве шимди, ве дайыма, ве эбедлерин эбедине дэк. Аминь.

Пре[святій] Трій[ці]

Йа җӱмнедэн азиз ӱч сыфатлы Аллах, эсирге бизи, йаратан эфенди, бизим йунахларымызы тэмизле, йа ӧкӱм сааби эфенди, законсузлуғумузу синхорис эт, йа азиз, йохлашып йенди исмиң иле асталыхларымызы сағылтырасын. Йа Рабби, эсирге бизи.

Отче наш

Бизим бабамыз кӧклердэ отуран, исмин азизленсин, падышахлығын кельсин, кӧк йӱзӱнде эмрин не тӱрлӱ исе, ве йер йӱзӱндэ дэ бӧйлеҗе олсун, кӱндэлик ӧкмегимизи бӧгӱн бизе вер, бизим борчларымызы аф эйле, насыл биз дэ борчлу оланнарымызы аф этэриз, ве бизлери эзийет ичиндэ брахма, лакин бизлери йаман шейтандан сахлайып хутар.

Богородице дѣво

Йа Аллағы доғуран бикир хыз, о ки севинчликлердэн тойма толусун, йа Марйам, севин, йаратан эфенди сениң илеңдир, сен бӱтӱн хысайахлыларын арасында мубареклисин, ве харның мейвасы мубареклидир, зирем җаннарымызын хутарыҗысыны доғурдуң.

Панайа Мевлутуаллах, йардым эйле бана.

Вѣрую во єдинаго Бога

Йынанырым бир Аллаға, ўме дўнйайы тутан бабайа, йери ве кöкў, кöрўнен ве кöрўнмейеннери йохтан вар этип йаратана;

эм бир эфенди Йисус Христоза ки Аллағын оғлуна, ол ки бир доғмуш ве жўмне эбедийедлердэн эвель бабадан доғмуштур, нурдан нур, Аллахтан хак Аллах доғмуштур, амма йаратылмамыштыр, ол ки заты бабадандыр, ки жўмне шей олду, ки биз инсаннардан öтўрў ве бизим хеласымыздан öтўрў кöклердэн энди, ве Азиз Рухтан ве ол бикир Мерйемдэн ве инсан олду, Ставрос олду, дахи бизим ичўн Понтиос Пилатосун вахтында ве жеза чекти, ве кöмўльдў, ве ўчўнжў кўндэ китаплара кöре тирильди, ве кöклере чыхты, ве бабасынын сағ тарафында отурду, ве йене кележектир азим эхтишам илен биле, öкўм этэжектир тирилери ве öлўлери, ки онун падышахлығынын тўгенмеси йохтур;

ве ол Рух, ол Азиз, ол Рабби, ол öмўр верижи, ол ки Баба илен биле ве Оғул сеждаланыр ве биле эхтишамланыр, ол ки пейғамберлерин сöйледиклери;

даа бир ол азиз умумийе ве ресўллийе эклисейе;

ыхрарым будур ки йунахлар аф олмасы ичўн бир Ваптиз вардыр;

хатланырым öлўлерин тирилежегини ве öмўр кележек эбедийедэк. Аминь.

ГП: I-IV.

Колофон

Öлўм келир, öлўм олур, элим чўрўр, топрах олур, йазан охуйан рахмет алыр, бу китаба йазыланнар бу дўнйайа халыр. Шўкўр Педере, ве Оғула, ве Азиз Руха, ве шимди, ве даима, ве эбедлерин эбедлеринедэк. Аминь.

Булары йазан бен йунахкяр хулунуз Карани кöйиндэ Стэфан Θеод. Попов.

ГП: IV.

Валиттуллағын хекмети

Θеодосиос падышағын оғлунун Йерусалимдэн хайттыхта миндилер йемийе бўйўк архонда адамнарнен. Ансыздан бир бўйўк фуртуна кельмиш о хадар ки, чектирелер бири бирини кöрмеди, не йана китти. Ве ол падышағын оғлу Аркадиос олдуғу чектэри зийадэсийлен заамет чекер иди, ве Аркадиос да, ачан кöрдў беле фуртуна, зийадэсийлен хорхту, дэнизин ичине боғулмасын, дэй. "Π*αναγια ϑεοτοκε βοηϑη μι*",– чағырыр эди. Ве орада чектири ичиндэ долашып туруркен, шейтан себебийлен айағы бир халаттан илишти дэ дэнизе тўштў. Ве дэнизе тўшер икен йене ғайры бир шей сöйлемейе олмады, эмен: "Π*αναγια ϑεοτοκε* йардым эйле бана", – дэди. Ве бу сöзў сöйледигийлен (не хекмет!) о саат дэниздэн чыхары булунду Айон Оросун карасында, Ватопеди манастир олдуғу йердэ, бир бўғўрткен чалынын кöльгесиндэ, хуйунун йанында. Ве онун йанында вар ол Панайанын кулеси дэдиклери. Ве аз сааттан сора ол падышах чектири дэ кельди орада, Ватопединин лиманында, ве архондаслар халан аскер илен чыхтылар чыхары чох хасеветнен: "Падышаға не жоғап вережеғиз?" дэй. Ве орада долашып кезер икен öмўтленмедиклери йердэ кöрдўлер ки, Аркадиос падышах йатыр иди онда, ве зийадэсийлен севинип долайына диван турдулар чах йенди уйанынжес. Амма ол Аркадиос йатып йухладығы йердэ Панайа кöрўнмўш она тўшўндэ бир эхтишамны Ана кибик, кўнештэн зийадэ шефаф верир эди, ве тэселла сöзлер сöйледи она ки, хорхмасын, дэй, ве йене дэди она: "Чўнки эхтиғатын вар бана, иштэ оғлумуң хуветийлен хутардым сени ол дэнизин ажы боғулмасындан, ве хорхма артых, лакин беним атирим ўчўн бу эклисеми йапасын, зира йер йўзўндэ мирас алдым оғлумдан ки беним бахчам олсун, дэй, ве чох бўйўк севдам да вар буна, ве жаным да пек ферахланыр буна. Ве бунуң ичиндэ отуран кешишлер сабурнен сонунажес мен оларын бекчиси олсам керек. Ве буна зекят верен христийаннар да бен хак шераат кўнўндэ имдатчы олсам керек олара". Ве Аркадиос бунлары кöрдўктэн сора сескенип уйанды. Ве Панайанын хекметини архондаслара сöйледи, ниже ки дэнизин боғулмасындан хутарды ону. Ве орада отурду бир хач кўн архондаслары йлен. Ве даа орада икен ол кöйлердэн бир хач кöйлў кельмиш буна. Ве сорду олара ол йердэн öтўрў, ве энгер ки эвельдэн эклисе вар мыйды онда. Ве кöрдўғў тўшўн дэ сöйледи олара. Олар да ниже ишиттилер Аркадиос падышахтан бу сöзлери ки Панайа сöйледи, пек тажиплендилер, ве дэдилер она: "Бу йер Ватопедининдир, ве бунда олан эклисе Панайанын эклисесийди, ве иштэ але тэмеллери кöрўнўр, ол ки йаптыйды ол эхтийатлы бўйўк Константинос падышах. Лакин ол параватис ве динсиз Йулианос эмельдэн йыхты буну". Ве Аркадиос да бöйле ишиттиғи киби, бильди ки Аллахтан имиш ол кöрдўғў тўш, ве истэмеди артых чектирийлен Стамбола китсин бабасына, зира хорхту дэниздэн. Лакин ол архондаслар истэр истэмез чектирийи алдылар да киттилер Стамбола Θеодосиос падышағын öгўне, ве сöледилер онларын башына келен аллары. Ве па-

дышах та ниже ишитти оғлунун башына келен аллары, зийадэсийлен ажынды ве архондасларын ӱстӱне пек ӧкеленип эмр этти ки, бир хараных апусун ичине хойсуннар ки, тӱшӱнсӱн, не тӱрлӱ изкетли ӧлӱм версин олара оғлунун ажылығындан ӧтӱрӱ, зира йынанмады оларын сӧзлерине. Ве о саат мензильжи йоллады ки, оғлундан ӧтӱрӱ тэфтиш этсин. Ве оғлу да орадан бир хач кӧйлӱ алды да карадан Стамбола китти. Ве бабасыын ӧгӱне варып турду ве сӧйледи бабасына бӱтӱн башына келен аллары, ниже ки йухарыда сӧйледик. Ве падышах та, ниже ишитти, зийадэсийлен севинди ве тахтындан халхып Аллаға шӱкӱр этти, ве оғлуну хучахлайып ӧпер иди. Ве о кӱн факирлере, ӧксӱзлере чох садаға вермиш, ве чох авеслик илен эмр этмиш ки, оғлу эалы кӧрдӱгӱ йердэ ол азиз манастир уста адамнардан тэз йапылсын чох мухайетлик илен ки, гӱзель олсун, дэй. Ве Ромада ӧбӱр оғлуна, ве кызын-кӱйевине мектуп кӧндэрмиш ки, Аркадиосун башына келен аллары бильдирмиш. Ве орада манастир йаптырырыз, дэй, ки олар да имдат кӧндэрсиннер ки мнимосинода булунсун олар да, зира Аллахын бильдирмесийлен олур, дэй. Ве олар да ниже ишиттилер, о саат кӧндэрдилер бӱйӱк дирек сумаки ки эр тӱрлӱ чехре кӧстэрир ол тиреклер, зира эвельдэн азырладылар ки Ромада хайыр эклисе йапмайа. Ве о диреклер илен биле даа чох мермер кӧндэрмишлер. Ве ӧйле дэрлер ки, ол диреклер Ромадан келип йерлерине хойулунжас даа чох ахча аржанмыш, не дэ ким халан йапыдан. Ве падышах та ол кӧндэрдиги усталар, ниже вардылар ве кӧрдӱлер ол гӱзель йери, севиндилер ве башладылар тэмель хоймайа. Ве иптидадан падышағын эмрине кӧре бир куле йаптылар ве онун ичине бир эклисе дэ йаптылар Панайанын доғдуғу кӱнӱн эшхуна. Ве Борғас тарафындан ӱч куле даа йаптылар эклиселер илен биле. Ве ондан сора башладылар йалы тарафындан чах Айос Ғеорғиозун кулесине дэк, ве Протромозун кулесине дэк. Ве бу куледэн сора бир куле даа йаптылар. Ве бу тарз йапып битирдилер манастирин калесини он кулейлен ве ӱч кӧшели йаптылар Айа Триаданын ӧрнегиндэ. Ве ол усталар манастири йапып битирдиктэн сора мензиль илен падышаға адам кӧндэрип дэмишлер ки, манастир битти, дэй. Ве падышах та ниже ишитти, зийадэсийлен севинди ве алды Нектариос патрики ве Аркадиос оғлуну да ве варды манастири эвгениас эттилер ве бағышладылар Панайайа Авғустозун 15-ндэ панайири олсун, дэй. Ве падышахлых ве патриклик манастири дэйильсин, дэй, эмр эттилер. Ве ниже кӧрдӱлер ол гӱзель йапылмышлары, ве ол парлар диреклери, зийадэсийлен севиндилер ве Аллаға да шӱкӱр эттилер. Ве ол хуйуйу да Айон Вима ичине алдылар. Ве Айа Трапезайы ол хуйунуӊ ӱстӱне хоймушлар, дӧрт бийаз мермер диреклерин ӱстӱндэ турур ве тэмлота ич йаныньдан гӱзель мермерлердэндир, ве чыхары йанындан ағачтан йапылмыш, бӱтӱн йалдызлыдыр. Ве бу манастирин эклисеси эписиндэн бӱйӱктӱр эм эхтишамныдыр, ве эклисенин тӧшемеси бӱтӱн сумаки мермерлердэндир. Ве Айон Вима ичиндэ бир долап вар, ве о долапыӊ ичиндэ вар Панайанын Айа Зониси, ол ки онун ӱстӱндэ чох жевайыр ташлар ве инжилер вар, сийах кадифенин ӱстӱндэ. Ве даа вар Айос Ғригориос ϑеолоғосун карасы, Айос Андреас Критисин карасы, Айос Йоаннис Христостомосун карасы да вар иди. Лакин бу манастирин кешишлери бир земан илен бӱйӱк бахшыш йерине кӧтӱрмӱшлер ол эхтиғатлы бӱйӱк падышағы русларын ве Айос апостолос Варϑоломеосун айағы да вар, Айос ϑеодорос Стратилатисин, Айа Варваранын, Айос Константинозун, Айос Харлампосун тимион ксилон, Христос Эфендимизин Ставрозундан хайли микдар, каламос ве спонгостан бирер парча, бӱйӱк Айа Параскевинин айағы тэрисийлен, Айос Кирикосун бир парча, Айос Димитриосун миросундан ве ол хекметли ол Айа Маринанын, ол ки алем ашкере бӱгӱне дэк хекметлер этэр, шейтаннар хувар, ве эр тӱрлӱ асталыхлар сағылтыр, ве даа чох липсанослар вар. Лакин биз, тэзже битсин, дэй, йазмадых. Ве даа вар ол ки эписиндэн зийадэ тажипленежек, йане ол йаспис дэдиклери потирион, ол ки жевайыр таштыр, ве ону сейир этэнлер тӱрлӱ ве тӱрлӱ чехрелери кӧстэрир, ве онун ичиндэ олан айасмос, эр тӱрлӱ асталығы сағылтыр, ихтийатнен ичсе йа фотис олса, ве онун ӱстӱндэ йазы да вар, бӧйле дэр Мануил деспоту катакузину палеолоғу ве бир потирион даа вар эльмас таштан. Ве эклисенин харшысында вар ол трапеза, ки кешишлер манжа йерлер, бӱтӱн кевғирдир ве ставрос кесимидир. Ве иғуменос софрасындан Айа трапеза кӧрӱнӱр, ачан ки эклисе ачыхтыр. Ве иғуменозун софрасы пек гӱзель мермердэндир, ве ондан мадэ 24 мермер софрасы даа вар. Ве эклисейлен софранын арасында вар ол сатырван, ки хубеси эки хаттыр. Ве эр айда чох эхтишам илен айазма этэрлер онда, ве дирек башларында падышахларын адлары йазылмыштыр, йане Ι*ωσαφατ, και* Μ*ατθεȣ των κατακȣζηνον, και* Μ*ανȣηλ τȣ κομνηνυ*. Ве бӱйӱк эклисенин артикасынын ӱст йанында катыхумена вар, ве ондан эклисенин ичи бӱтӱн кӧрӱнӱр, ве катихуменин йанында бир бӱйӱк саат вар бир кmasculineленин ичиндэ. Ве саатын сырасында 4 параклисеси вар. Ве бу манастирин алты йӱксек кулеси вар, дӧрт тэ алчах. Ве чаӊ куленин ильк табағасына дэк 35 басамак вар, ве ондан йухарысы беш табаға даа вар. Эр табағада секизер басамах вар. Ве бу манастирин параклиселери ичердэ ве чыхарда 22-

дир ве манастирин саѓ йанындан терсене ве схолио вар. Ве сол йанындан мезарлых вар, ки ӧлен кешишлери онда кӧмерлер. Ве бу манастир о хадар гӱзельдир ки инсанын тили сӧлейип йазмайа хадыр дӧгӱльдӱр. Лакин бу хадар да йетишир ве келелим эвельки сӧзӱмӱзе. Ве бу манастири Θеодосиос падышах йаптыхтан сора 1 йыл кечти. Падышах аскерийлен Селанийе вармыш ол эвѓениозун ӱзерине, зира баш халдырмыш та падышаѓа тэмалла этип арӂыны вермез иди. Ве орада ол йарамазын ахындан кельдиктэн сора йери дӧндӱ Стамбола китмемейе. Ве Айон Оростан кечер икен ве бу манастире алтынлы ве кӱмӱшлӱ чох шейлер баѓышламыш эклисенин донанмасындан ӧтӱрӱ, ве филипете да 3 метох баѓышламыш, манастире ве серас та 1 кӧй баѓышлады. Она кӧре хызы да хоӂасыйлен Ромада чох алтынлы шейлер манал ве кандиль киби вакыф эттилер бу манастире. Ве даа эвлер ханнар да вердилер ки манастире акарет олсун, дэй. Илле сора 6310 сенесиндэ Арабистан семтиндэн араплар чыхмыш, ве Анатолда чох мемлекетлер боздулар, ве чох христийан да ӧльдӱрмӱшлер, ве чохуну да йесир эттилер. Ол заманда ол йени 42 мартирослар Аморио велайетиндэ мартирос олдулар. Ве ол араплардан йене чох адам чыхмышлар Ах дэнизе йемилер илен ве Кирити алдылар, ве даа чох адамнар зафт эттилер, ве кельдилер чах Мидилли адасына дэк ве ону да алдылар. О заман ол динсизлер ве тэрахумсуз араплар кельдилер, бу манастири дэ бастылар ве малыны бӱтӱн алдылар. Ве ачан ки кӧрдӱлер ол эклисенин гӱзель зоѓрафийасыны ки йалдыздан парлар иди ӱзериси ве чыхарысы, сан эттилер ки алтындыр, дэй. Онун ичӱн кетирдилер чох чалы ве эклисейи толдурмушлар да атэш вердилер ки алтын йирисин – алсыннар, дэй. Ве чох атэштэн ол гӱзель историасы ки бӱтӱн псофиайды, эписи тӱштӱ. Ве эклисенин ол гӱзельлиги бозулду. Эмен халмыш ол Азиз Эвангелисмос ичердэ ве чыхарда артика да, ве экисиндэ дэ йазы вар, ве дэр *Χαιρε Καιχαρητομενι ο Κυριος μετασȣ*. Ве эклисенин экинӂи артика да бахырлы бӱйӱк хапунун ӱстӱндэ кемер вар, ве о кемерин ичиндэ халмыш Христос Эфендимиз ϑроноста отурур. Ве бир йанындан Панайа ϑеодокос айахта турур, ве ӧбӱр йанында да Йоаннис Продромос, ве чыхардаки артикада бир кемерин ичиндэ Айос Николаос халмыш. Ве ол йарамаз араплар эклисенин ӧртӱсӱнӱ дэ алдылар ки бӱтӱн алтынлы куршун иди, ве диреклерин тибине дэ манела (чува) хоймушлар ки эклисейи йыхсыннар, дэй. Амма этамадылар. Лакин диреклердэн бирер парча хопмуш, ниӂе ки бу кӱне дэк кӧрӱнӱр. Ве ол динсизлер манастирин ичиндэ кельмедэн эвель Виматари, йане Айон Виманин бекчиси алды ол Азиз Ставрозу ве Панайанын ктиторики иконасыны, ве бир дэ ламбада йахмыш та атты ол дэдигимиз хуйунун ичине. Ве бир эйиӂе ӧртмӱш тэ эклиседэн чыхты ки орман ичине хачсын, дэй. Амма ол йарамазлар йетиштилер дэ туттулар ону ве баѓлайып йесир эттилер дэ Киритэ кӧтӱрдӱлер. Ве онда йесирлик чекти 10 йыл. Ве о бир кешишлер, ки метохларда идилер, хутулдулар ве, ачан ки кельдилер манастире, бахтылар ки манастир харап олдуѓуну ве ол эклисенин гӱзельлигини, ки зоѓрафйасы типтэн бозулмуш, зийадэсийлен аѓладылар. Ве о замандан бери халмыш, ки Эвангелисмос кӱнӱндэ панайир этсиннер, ниӂе ки бир эхтийатлы кешиш тӱшӱндэ кӧрмӱш ки Панайа ӧйле истэр, дэй, бу манастир дэ Эвангелисмос кӱнӱндэ панайир этсиннер. Ве о заман эклисейи ташлар илен ӧртмӱшлер. Ве аз заман кечтиктэн сора Этренедэн чыхмышлар 3 зенгин адам, ве онларын адлары Аϑанасиос, Николаос ве Антониос дэдилер иди, ве Айон Ороса вардылар, ки кешиш олсуннар, ве эр бири ӱчер бин алтын хоймушлар ки бир манастир йапсыннар, дэй. Ве йолда китэр икен Аллаѓа йалварырлар иди, ки эйилиге хуват версин онлара ве мыратларыны тамам этсин. Ве ачан йетиштилер Айон Ороса, вардылар Айос Аϑанасиос *τω εν το αθο*, ве она эксомолоѓис олдулар, ве парайы да вердилер она ки бир манастир йапсын, дэй, лакин Айос да Аллахын эмрийлен кӧндэрмиш онлары Ватопедийе ве дэди онлара: “Бу манастири меремет этиниз, зира сизин параныз йетишмез йени манастир йапмайа”. Ве онлар, да ниӂе кӧрдӱлер ол манастири, севиндилер ве башладылар меремет эттилер ону. Ве онун ичиндэ отуран кешишлер чох райет икрам эттилер онлара. Ве ол мутлулар да орада кешиш олуп пек азиз йолуйлен кечиндилер ве ӧльдӱктэн сора онларын липсаносларыны хоймушлар эклисенин ич артикасына, зира ӱчтӱр, ве мнимосиносуну Пентикостинин афтасында олур эр йыл.

Ве сора 6042 сенесиндэ ол Никифорос падышах капитан пашасыны чох аскер илен кӧндэрмиш, ки ол динсиз араплары Кириттэн хувсун, дэй. Ве о да Аллаѓын хуветийлен вармыш та тэмэльдэн йенди олары, ве Кирити христийаннар алды ве ол араплары кимини ӧльдӱрдӱлер, кимини дэ йесир эттилер. О заман ол дэдгимиз бу манастирин Айон Вима бекчиси Панайанын хуветийлен хутулду ве йене китти манастирине, амма кимседэн танылмаз иди. Ве иѓуменос да сорду она: “Сен кимсин?”– дэди. О да иѓуменоза дэди: “Кириттэ йесир эдим, азиз эфендим, ве Панайанын хуватыйлан хутулдум. Онун ичӱн кельдим бу азиз йере ки йунахларымы аңлайым, дэй”. Ве иѓуменозун да ады Николаос эди, ве керчектэн Аллаѓын адамы иди. Дэди она: “Йа Аллаѓын хулу, эн-

гер бегенирсен, хал бурада бизим илен”. Ве о да адэт ӱзере митаниа этти дэ халды орада. Ве ачан ки бахар иди, eписи дэгишильмиш, ве кимсейи танымаз иди брахтығы кешишлердэн, чох хасевет этэр иди. Ве ағлайып сӧйлер иди: “Йа Рабби! Йисус Христос Аллағым! Шӱкӱр этэрим сана ки бен хутузу хадыр эттин, бу азиз манастири ачых кӧрдӱм йене. Йа жӱмненин эфендиси, сен йене илайых кӧр бени ки ол Бикир Валидэнин азиз иконасыны кӧрейим ве ӧпейим ве дэйейим ол семамы, ки эр дайыма сӧйлер идим, йане “*επι σι Χαιρε Κεχαρητομενη*”, зира сенсин мумбарек ахыр ахыра дэк. Аминь”. Ве базы кешишлер йене ниже бахарлар иди, ки охуйарах-охуйарах манастири долашыр иди, дэрлер иди: “Нередэн кельди йене бу бизе, ки эр кӱн мурмурланып манастири долашыр?” Ве базилери дэ йене дэрлер иди она: “Эхтийар, вар кит, йашлығын да олдуғун йердэ”. Иллем ол мутлу мазлимниғинен сус олуп бир шей дэмез иди, лакин хатланыр иди ки кӧрсӱн ол жаны севдиғи шейи. Ве ол кӱннерин арасында бир кӱн, ки базар эртэсийди, эсперинoздан эвель ве йере тиз чӧкӱп кӧзйашыйлан “*επι σοι χαιρε*”йи сӧйледи адэт ӱзере, сора “*Αγγελος προστατις*” тэ сӧйледи, ве ибаадэттэн сора иғуменоза вармыш та дэди: “Йа азиз эфендим, нередэдир ол ктиторики икона Панайанын?” Иғуменос да, ниже ишитти тажипленди онун сордуғу шейлердэн ӧтӱрӱ ве дэди она: “Кимдэн ӧгрендин – сен булары да истэрсин бендэн, ки шимди 10 йылдыр манастир басылдығы замандан бери ол динсиз араплардан?” Ве ол эхтийар да иғуменоса дэди: “Эфендим, синхорис эйле бени эсперинос битинжес, ве сора, энгер Аллағын эмрийсе, ажайип шейлер кӧрӱрӱз, ниже ки Йуда кӧрдӱ Ставрос булундуғу заман”. Ве иғуменос та йенди йендине тӱшӱнӱр иди: “Ажеп, недир?” дэй. Ве эсперинос тамам олдухтан сора бир параклиседэ охудулар. Сора ол эхтийар иғуменос илен Айон Виманын ичине кирдилер, ве ол дэдигимиз хуйунун ағзыны ниже ачтылар (Хей! Тиль илен табир олунмаз хекметлерине йа султан Валитуллах!), бахтылар, ки Панайанын иконасы суйун ӱстӱне тик турур иди, ве Ставроз да, ве лампада да даа йанып турур эди бу хадар йылдан бери, ниже ки бу кӱне дэк сӧнмейип йанып турур иконанын ӧгӱне. Ве иғуменос о бир кешишлер илен, ниже кӧрдӱлер ол хекмети, еписи чағырдылар “*Κυριε ελεησον*” ве сора чыхардылар ол азиз иконайи, ве Ставрозу, ве лампадайы да хоймушлар йерлериндэ, ве бу кӱне дэк кӧрӱнӱп туруйорлар онда. Ве о замандан сора параклисе этэрлер, ве саалы бӱйӱк эклиседэ литурғиа этэрлер колыва илен ве софрада ипсома илен ол хекмети анмах ичӱн. Ве ол эхтийар, ки диакос иди, кешишлер еписи чох йалварма илен хайыл олду, ки Вимадары олсун йене, ол ки Аллах севдиғи амельлер илен кечинди дэ китти о тӱкенмез ӧмӱре. Ве манастир йене донанмыш олду, эм дэ ол хыландары манастирин ктиторасы Айос Саввас, Айос Эвмеон бабасыйлен, чох муабет кӧстэрдилер бу манастире ве 1 параклиси дэ йаптылар иптида Метаморфосынын, экинжи Айос Анарғиросун, ӱчӱнжӱ Айос Θеодорозун, дӧрдӱнжӱ Айос Ғеорғиозун, бешинжи Продромосун, алтынжы Николаозун, йединжи бахча ичиндэ Панайанын доғдуғу эклисейи йаптылар. Ве просфорион дэдиклери метоху да мирас илен биле бағышладылар Ватопедийе. Ве бунлар да йене ктиторас олдулар.

Панайанын хекметлериндэн ӧтӱрӱ бу Ватопеди манастирин ичиндэ олмуш

Эйидир ки сӧйлейим ол хекметлердэн ки Панайадан олмуш бу азиз манастирин ичиндэ. Ве ол бӱйӱк Θеодосиос падышах бу азиз манастири йаптыхтан сора ӧльдӱ, Аркадиос падышах олду Стамболун ичиндэ. Ве ол земанда кызы Плакидийа Константинос хожасынын изинийлен Ромадан халхты да кельди, бу манастири кӧрӱп зийарет этсин, дэй, эм дэ Стамбола варып Аркадиос хардашыны кӧрсӱн. Ве ниже кельди бу манастирин лиманында, Аврет лиманы дэдиклери йердэ падышах чектирисиндэн чыхары чыхты. Ве кешишлер дэ, ниже эшиттилер ки валитэ кельди, дэйин, харшыламайа чыхтылар еписи. Ве ол валитэ дэ эклисейе кельдиғи заман бӱйӱкленмемек ичӱн эклисенин бахырлы бӱйӱк хапудан истэмеди ичери кирмейе. Ве хапуйа йахын вардығы киби кӧрӱнмез йердэн бир сес эшитти, ве дэр иди она: “Дур, сахын ичери варма, зира хазебе оғрарсын”. Ве о да, ол сеси ниже эшитти, йӱзӱ хойун йере тӱштӱ ве ағлайып дэр иди: “Йа жӱмледэн азиз Валитуллах, сучуму бағышла, зира йунахкяр хулун киби суч эттим”. Ве ондан сора халхты да эмр этти ки, орада сеси эшиттиғи йердэ бир эклисе йаптырды Айас Димитриосун адына ве Панайанын иконасыны зоғрафис эттилер орада, ве адына Зоодохос дэдилер. Ве бир кандиль дэ асмышлар Панайанын ӧгӱне, ки акимитос йансын. Акимитос дэмек – йеже кӱндӱз йанар, ич сӧнмез дэмектир. Ве ондан сора варды Стамбола ве бу ажайип хекмети Аркадиос хардашына сӧйледи. Ве о да, ниже ишитти, ки Панайа хыз хардашына да хекмет кӧстэрди, тажипленди ве чох бахшышлар верди бу манастире ве буру велайетиндэ дэ бағышлады ол гӱзель метоху ве онда олан *κιολȣδα* дӧрт пайындан бирини вермиш, кӧй ичиндэ дэ бир тӱкян верди ве хайыр акаретлер даа вермиш о хадар, ки йылда 12 литра алтын ве 15 дэ кӱмӱш келери вар иди манастирин. Литра дэмек – 3 литра бир охадыр. Олар ки

манастирин эски кондикасында йазылыдыр ве бу Аркадиос падышах тикмиш ол бӱйӱк таш диреги Стамболун ичиндэ Ат мейдан дэдиклери йердэ ве бу кӱнедэк турур.

Бир хекмет даа эсфағмениннин

Ве Айос Димитриосун эклисесинин артикасында Панайанын бир иконасы даа вар, ве эклисенин хызметкярындан бир диакос жумаа эртэси кӱнӱ эклисейи сипирир икен ӧбирлерийлен биле адэт ӱзере. Ве хызмети биттиктэн сора трапезарийе вармыш ве дэди она: "Бана бир хадэйи шарап вер, ичейим",– дэди. О да вермеди эм дэ азарлады ону. Диакос да дэди йенди йендиндэ: "Нафле заамет этип эклисейи сипирийим, ве бана бир хадэйи шарап вермезлер ки ичейим",– ве шейтанын ывғасыйлен ӧкеленмиш ве пычағыны чыхарып бӱйӱк эклисейе варып Виматариса дэдиғимиз Панайанын иконасыны уражах иди пычах илен, амма эклисейи ӧртӱк булду. Иллем ӧкейи даа хызмыш, варды ол дэдигимиз артика Панайанын иконасыны урду сағ йанына ве (хей султан Валитэнин хекметлери!) о саат сағ киби чох хан ахты ол иконадан. Ве ол хутуз диакос о саат кӧр олду. Ве ондан сора орада иконанын ӧгӱндэ бир стасиди йапмыш та онда туруп йунағыны ағлар иди чах ӧлӱнжез. Ве Панайа йене кӧзлерини вермиш ве йунағыны да бағышлады, ве ӧльдӱктэн сора жаны китти женнетке. Ве ол эль ки, Панайайы урмуш, иримеди. Ве кешишлер дэ алмышлар хоймушлар ол азиз иконанын ӧгӱне ве онда турур бу кӱнедэк. Ве ондан сора ол азиз иконайы боғазланмыш дэдилер, ве бир кандиль дэ акимитос йанар, бир дэ лампада Панайанын эхтишамындан ӧтӱрӱ.

Бир хекмет даа паримиqианын

Панайанын бир иконасы даа вар иди катихуменанын ӧгӱндэ, дувардан хопмайды ве йене ашаа да дуварда дайандырмышлар турур иди. Ве кешишлерин адэтлери вар иди, ки ачан чыхарлар иди эклиседэн, ол иконанын ӧгӱне проскинисис этип, *επι σι χαιρε*йи сӧйлер иди. Ве бир кӱн ачан ки чыхтылар ор*θ*ростан ве иғуменос манастирин кале капуларын анахтарларыны хапучуйа верир иди, ки хапулары ачсын, дэй, ве о саат кӧрӱнмез йердэн бир сес ишитти ӱч керет, ве дэр иди она: "Сахын, ачмайасын хапуйу, лакин тэз йетишийиз кале дуварлара". Ве булдулар чох мусурман, ки башладылар манастирин дуварлары бозмайа. Ве энгер йетишмемиш олайды, эписи йесир олур иди. Ве о замандан бери ол азиз иконайы парами*θ*ийа дэдилер, йане тэселла верижи дэмектир. Ве бир кандиль илен бир лампада да иконанын ӧгӱне акимитос йанар Панайанын эхтишаминен. Ве ондан сора бир архийереос кельди, исми Ғриғориос, ве пек эхтийатлы адам иди. Ве Панайайа чох эхтийаты олма илен ол азиз иконайы артикадан халдырмыш та бӱйӱк мердивенин башында бир параклиси йапмыш та иконайы онда хойду. Ве жӱмле кешишлерин ризасыйлан бир йеромонахос тайын эттилер, ки просмонариос дэрлер, ки онда ахшам саба параклиси охунсун жӱмле кешишлердэн ӧтӱрӱ ве бӱтӱн ор*θ*одоксос христийаннардан ӧтӱрӱ ве йене бир замандан сора Стамболдан бир йеромонахос кельди, исми Исайя. Бу да тэмплойу йапты, ве йалдыз эттирди бӱтӱн, ве авғустозун 15-шини бунда этэрлер.

Паримиθианын бир хекмет даа

Эғрипос адасында Панайанын эки кӱчӱк манастири вар иди, ве бириндэ бир икона вар иди Панайа Ватопедини дэрлер иди ве ӧбири Айос Ғеорғиосун. Ве бир земан манастирдэн бир йеромонахос кӧндэрмишлер, исми Неофитос, ве просмонариос иди, ки онда варып ол манастирлердэн чыхан махсулу алсын да манастире кӧтӱрсӱн, эм дэ онда вардыхтан сора йа йерини дэгиштирдиғиндэн, йахот велаат авасындан мы олду, бир ағыр асталыға тӱштӱ бу, ве о хадар, ки ӧле йазды. Ве ниже адэти вар иди, ки Панайайы эр дайыма йалварыр иди, о заман даа зийадэ Панайайа чағырып дэр иди: "Йа жӱмледэн Азиз Валитуллах, хутар бени бу асталыхтан бу вахытта, ки манастириме варынжас ве сенин азиз иконаңы кӧрейим, ве кешиш хардашларымдан да сиғхорислик алайым, ве ондан насыл истэрсен, ӧле йап, зира не хадар истэрсен йапмайа, хадырсын, ниже ки жӱмледэн хуватлысын". Ве йаттығы йердэ бу ибаадэти этэр икен, бир сес ишитти, ве дэди она: "Неофитэ, йохтур бир шей, ки сана йеңильлик этсин, эмен халх, кит манастирине, ве бир йылдан сора йене азыр оласын, зира ӧлежексин". Ве ол аста о саат хызметкярыны чағырып дэди: "Оғлум, урбамызы азыр эйле, манастире китэлим, зира вахыттыр". Ве о да, ниже ишиттийсе бу сӧзӱ, башлады ағламайа, зира сан этти, ки ғерондасы ахылыны шашырды, дэй. Ве башлады мевт шейлери азырламайа. Лакин ол аста тӧшегиндэн халхты да дэди она: "Оғлум, кель, азыр этэлим, немиз вар исе, китэлим манастире, ве беним ичӱн ич хасевет этме, зира Панайа бана бир йыл даа ӧмӱр бағышлады". Ве ол хызметкяр да ниже кӧрдӱ ки ғерондасы ансыздан сапа-сағ халхтығыны, не сӧйлесейди, она севине-севине йапар иди. Ве халхтылар да киттилер манастире, ве онда отурду бир йыл ниже ки Панайа сӧйледи она. Ве йылы тамам олдухтан сора бир базар кӱнӱ кинонийасыны алды ве эклисе-

дэн чыхты да бўйўк мердивендэн йухары чыхар иди, ве ниже варды, Панайанын эклисесинин ӧгўне турду да *επι σι χαιρε*йи сӧйледи адэт ўзере. Ве сора дӧндў одасына китмейе. Ве ниже дӧндў, ишитти ол сес, ки дэр иди она: "Неофитэ, ӧлежек вахтын кельди". Ве сеси ишиттиғи киби байылды. Ве хызметкяры кельди, элиндэн тутту да одасына кӧтўрдў ве дэди она: "Не олду сана?" О да дэди она: "Оғлум, атриңе дэйиль ми, ки Эғрипоста сана сӧледиғим сӧз, ки бир йыл даа йашайажағым? Иштэ, беним вадэм тамам олду". Ве кешиш хардашлары бўтўн чағырды да адэт ўзре сиғхорислик алды, ве Аллаға, ве Панайайа шўкўр этти дэ китти ол тўгенмез ӧмўре, жаны севдиғи йере.

АДАМ. *Δαμασκινου* Μ*οναχου του υσοδιακονȣ και* Ε*βα στȣδις λογος κινη γλωττι εις την εξοριαν τȣ* Α*δαμ ενα και περι ελεημοσηνις* Λ*ογος κδ.*

Ε*υλογισον πατερ δι εχον*

Ве йане ачан ки бир инсан истэр китмейе базиргянныға, ве энгер сормаса онда кечеҗек матадан, о ки файда мы этэр йохса зарар мы этэр, ве иптида ол мемнекетэ вармыш адама сорар, ве китэр. Ӧйле эйлемишлердир азиз патэросларымыз да эклиселеримиздэ, эвлоимени христийани, чўнки йетишти азиз мумбарек оручумуз гўзель динимизин чалышмасына ве ки йарын Аллағын хуветийлен башласах керек оруч тутмайа, бӧгўнки кўндэн кӧстэрирлер азиз китапларымыз, не хадар азиздир оруч, не хадар кемниктир чох йемеклик, о ки не хадар хатэси беласы вардыр тэмсили, о ки чох йемеклиғи бильдирдилер азизлеримиз. Ве чох сӧзлери бырахалым, ве ки Адам атанын иптида йаратылдығын, о ки тэмбеғи тутмадығы ичўн биз дэ аңлайалым, не хадар кемник кельди бир аз земан оруч тутмадығы ичўн, о ки Аллағын тэмбеғини тутмамайлен женнеттэн сўргўн олду Адам атамыз, ве ниже чалышалым ол азиз йере мийасер олайыз, ве эйи амельлер эйлемесине далап эйлейелим, эр кез кудретинже, ве ки азиз педерлеримиз эклисемиздэ йол тарики хойдулар бӧгўнки кўндэ, бейан эйлемишлердир Адам атанын йаратылмасы ве ки ирайети, не шекиль сўрўльдў Аллағын тэмбеғин сахламамайлен.

Ве ол хуветли Аллахтаалле йаратты жўмле дўнйайы алты кўндэ, ве жўмне махлукатлары. Ве иптидаки кўндэ йаратты ангелослары ве жўмне кӧктэ олан тамғалары, ве не шекиль сӧйлер азиз Θеолоғос Ғриғориос, ве иптида кӧкў ве йери, ве сора суйу, ве айдынлығы, ве ки кўннери. Ве базар эртэси кўнў дурулду о, ки айырды сулары. Ве саалы кўнў буйурду, ве чекильдилер бир тарафа о ки дэнизлер, ве эмр эйледи йере, дэ жўмле махлукатлар битти, о ки отлар ве жўмле мейва верен диреклери дэ ве ки ағачлары. Чаршамба кўнў эмр эйледи — олдулар о ки бўйўк шефафлы мағлуту дўнйаның, ве о ки кўнеши, ве айы, ве жўмле йылдызлары. Ве першембе кўнў эмр эйледи — чыхарды махлукатлары сулардан, ве кезен жанаварлары, ве ки хушлары, ве жўмле махлукатлары о ки дэниздэ оланнары. Ве алтынжы кўнў эмр эйледи — йере йаратылды дӧрт айахлы махлукатлары, о ки йер йўзўндэ оланнар, ве сора буйуруп сӧйледи ки жўмлесине артасыныз, ве берекетли оласыныз, ве ки толдурасыныз дўнйайы. Ве ачан жўмле махлукатлар мевжут олдухтан сора, истэди инсаны йаратмайа, о ки Адам атайы, ве онлары жўмлесини о буйура жемисини кемниктэн ӧтўрў йаратмады, йане эйиликтэн ӧтўрў йаратты. Ве жўмлеси она муту олсуннар ве онуң ичўн сора йаратты Адам атайы Аллахтаалле. Ве ачан бир падышах истэр бир йере китмейе, ве иптида азырларлар о йери, дэ сора китэр падышах, ве ӧйле эйлемиштир Аллахтаалле Адам атайа да — ол йараттығы махлукатларың ўзерине падышахлых эйлейе. Йане шинди кӧрелим, не хусузлар илен йаратылды Адам ата, о ки иптида инсаны эки менентли, о ки жан ӧльмез, о ки эретикослар сӧйлерлер, ки Аллахтаалленин нефесиндэндир инсанын жаны, дэйин, йаландыр. Ве энгер инсаның жаны Аллағын нефесиндэн олайды ве о хадар йунахкярларлы жаннар жейнемли олмаз иди, о ки хуветли Аллахтаалле жейнеме йолламаз иди, ве анча инсаның жаны ангелосларың менентиндэндир, о ки ӧльмезлиге йашарлар йане инсаның жаны да ӧльмездир, дэр, о, ки тэн топрахтандыр, йене топрах олажахтыр. Ве жандан ӧтўрў сӧйленир — инсан аллахлыдыр ве ўч хусистэн, ве бири йане Аллахтаалленин эр шей мевжуттур, ве инсанда да ӧйле тамамдыр ве кимседэн эксиклиғи йохтур Аллахтаалленин бахшышындан, йане инсаның ахылы билир, ве ки Аллахтаалле иптида инсаны йенди эркине хой верди ве дэмиш иди, ки жўмле женнетиң мейвалары сениң олсун, тэк бир директэн ӧтўрў тэмбех эйлемиш иди, ки йемеңиз биле Аллахтааллейе, ве ибаадэт эйлейе, ве ки йаратылма олдуғун биле ол инсан йане йенди эркине хой верди, ки азизлиги север йох ки кемниги. Экинжи, йане Аллахтаалленин ич михтажлығы йох уду бир шейе, ве жўмнеси тамамдыр ве мевжуттур, инсанда да ӧйле тамамдыр. Ўчўнжўсў, йане Аллахтаалле ўч сыфаттадыр, ӧйледир инсан да. Ве бириси ахыл беңзер Панайа, вардыр тили, о ки беңзер Оғула. Ве вардыр фикири, о ки беңзер Айон Пневмайа. Ве бу ўч хусустан сӧйленир. Вар-

дыр Аллахын бахшышы йох ки тэндэн йане жандан. Ве йаратты Аллахтаалле инсаны, адыны Адам дэди. Ве ки йерин дөрт этрафындан — анатолудан, кўн батыдан, кыбледэн, карайельдэн, ве онун ўчўн адыны Адам чағырды дөрт йазы олмайлен (Не дэмектир Ставрос? Ставроз да дўнйанын төрт этрафына тэмсильдир). Йа нечўн ғайры тўрлў өлўмўлен өльдўрмедилер дэ эмен Ставрозуна өльдўрдўлер Йисус Христозу? Бир беанетлиги, ки Ставрос дөрт тарафлыдыр ве дўнйанын дөрт этрафларына тэмсильдир, йане Анатолуйа, Батыйа, Кыблейе, Карайеле. Ве Адамын ады да бу нышан эдир, йане А — Анатолу, кўн доғу; δ — $\Delta\eta\sigma\iota\nu$, баты; α — Α$\rho\kappa\tau o\varsigma$, кыбле, север; μ — Μ$\varepsilon\sigma\eta\mu\beta\rho\iota\alpha$, юғ. Имди Христос дөрт тарафлы дўнйайы азизлендирип ве дөрт табийет илен йаратылан Адамы хутармах ичўн Ставрос өлўмўнў хабул эйледи, зира инсан дөрт шейлен йаратылмыштыр: ава, рўзгяр, топрах ве су. Ве иптида тикти женнети Анатолунун йўксек йериндэ, ве онда хойду беслемейе ве сахламайа, йох ки онда хазма ве сабаны олуп йери хаза да кечине. Ве онуң ичўн хоймуш эди женнетэ, о ки жўмлеси тамам мевжут иди... Ве ачан ки Аллахтаалле Адам атайы йараттығында буйурду йенди эркине (дэмек керек ки йенди волясына) сымарлады она, ки бу йараттығым жўмле махуватлары сен буйурасын ве аңнайасын жынсларыны, йане Аллахтаалленин не шекиль олдуғуну олмадығын атриңе кетирмейесин. Ве сора истэди Аллағын не шекиль олдуғун бильмейе. Ве онуң ичўн женнеттэн сўрўльдў. Ве ачан ки о ахлыны эйи фикирине кетирмеди, йане мавруллуғу, ве онуң ичўн сўрўльдў. Йане йанғыз Адам ата эди женнеттэ, ве кимсеси йох уду. Ве кимсеси олмамайлен Аллахтаалле истэди йолдаш вермейе Эвайы. Ве Адам ата йухладыхта алды сол тарафындан бир кемик хабурғасындан да йаратты Эвайы йане тисехлиғи, ве бағышлады Адам атайа. Ве кемниктэн өтўрў вермеди. Эретикостур ахмахтыр ону сөлейен эр ким, тўшўнмейип сөйлерсе бу сөзў, йане йанғыз олмайлен йолдаш дэй верди, ве бир йашында олан ушах киби эдилер, о ки йаманных бильмез, о ки йанғыз олса ағлар. Ве өйле иди, Адам ата да бильмез иди йаманных, о ки йанғыз олмайлен чох тўшўнўр иди, ве онун ичўн Аллахтаалле йолдаш верди Эвайы, о ки тисехлиғи. Экиси дэ чуплах эди женнеттэ ве бири бириндэн утанмазлар иди, ве ахылларына бир шей кельмез иди, ве кемликсиз эдилер бири бирине, ве Аллахтааллейе шўкўр этэрлер иди, ве жўмле женнеттэ олан махуватлары буйурурлар иди. Йалыныз бир махлуката (буну билесиниз) сежда этэрлер иди, о ки Аллахтаалле өйле тэмбех эйлемиш иди, о ки ирадэтлерини йитирмесиннер дэй. Э йане шейтан мавруллуғундан эвэльдэн сўрўльмўш эди женнеттэн, о ки Жебрайил иди ве көрўр ўдў Адам атайы женнеттэ, о ки Аллахтаалле ирабет этэр иди она, өкеленди ве пахыллады олара, ве тўштў пешлерине дэ женнеттэн чыхармайа чалышты. Ве о ки йўзме йўз вармайа истэмейип йыланың йўрегине кирди ве ки Эва таныйып сөзўмў диннемез, дэй, йылан жўмне махуватлардан мазлым эди дўнйада, о ки кезер иди айах ўзере өбўр жанаварлар киби. Ве она кирип кезер иди ол лағын шейтан ве онда булду Эвайы да дэди ки: “Нечўн сөйледи Аллахтаалле сизе, женнеттэ олан мейвалардан йейесиниз?” Сөйледи Эва: “Аллахтаалле эмр эйледи бизе жўмле мейвалардан йейежегиз, тэк бу махлукаттан йемениз, дэй, эмр эйледи,— дэди.— Ве энгер йесек, өлежегиз, онуң сөзўндэн чыхсах”. Ве сөйледи йылан: “Өльмесиниз,— дэди,— йане Аллахтаалле билир иди. Ве не заман йесеңиз, олурсуңуз онун кибик ве танырсыныз эйилик илен кемниги. Ве онуң ичўн тэмбех эйледи, сиз дэ этэсиңиз, дэй. Ве сен беним сөзўмў диңне дэ йе, ве эриңе дэ вер, йесин, ве көзлериңиз ачылажах, ве танырсыныз эйиликнен кемниги”. Ве ачан ишитти о тисехли ол сөзлери ве мазлым олса да алданды, ол саатта ол махлукаттан алды да йеди ве Адам атайа да верди. О саат көзлери ачылды — бильдилер, таныдылар чуплах олдухларыны. Азиз Исидорос сөйлер, о дирек инжир иди, дэр. Ве ачан таныдылар йенди йендилеринин чуплах, о саат алдылар ол директэн йапрах та кийим йапып өртмейе чалыштылар. Йане бир ғайры сөзў шарттыр бу аслы ишин, ве ниже сөйлер азиз Ѳеолоғос Ғриғориос, ве нередэн булдулар йинейлен йиплиги дэ ве кийим кийиндилер, о ки инжирин йапрағы кендир ве ки татлыдыр, ве өйледир йунахлы ишлер дэ, ве иптида татлы көрўнўр, ве сора ағу ве пешманных. Ве өйле оғрады Адам ата да, ве анча истэди тэмбех эттиги махлукаттан йейип бахмасына, эвельдэн татлы көрўндў, ве сора ажы зейир олду. Э бу аллар кельди башларына мавруллухларындан Адам атанын ве Эванын. Ве Аллахтаалле истэди йене эйилиге дөндўрмейе, ве ки төбейе ве чағырып дэди ки: “Адам, Адам, нередэсин?” Аллахтаалле билир иди анда олдухларыны Адам атанын ве Эванын, йане йенди шераатына брахты онлары, онун ичўн чағырды. Ве о ки ишиттиғи заман Аллағын сесини эвельдэн севинесевине харшысына чыхар иди, ве о заман ки хасеветлийди, хорха-хорха дэди ки: “Ишиттим сесиңи, о ки кезерсин женнеттэ, аман сахландым — чуплағым”,— дэди. Сөйледи Аллахтаалле: “Нечўн чуплахсын? Йохса сымарлаған дирегиң мейвасындан йедиң ми?” Ве сордуғунда дэмеди ки: “Йаныльдым ве бильмедим, эфендим Аллағым, ве сениң сөзўңдэн чыхтым, ве диңнемедим”, дэй дэмеди. Ве сордуғу заман дэмеди ки: “Мен дэ онуң ичўн ағла-

рым ве дӧгӱнӱрӱм йанылдығыма",– дэмеди. Ве хабааты Аллаға брахты ве дэди ки: "Сен мана вердигиң хары – о бени алдатты",– дэди. Ве бу сӧзӱнен йенди йанылмамыш олду. "Сен мана йолдаш, дэй, вердигиң Эва алдатты",– хабааты она брахты. Ве эфендим Аллах сорду Эвайа, ве о да хабааты йылана брахты. Ве чӱнки "йанылдых" дэмедилер, тӧбейе дэ кельмедилер, эфендим Аллах та онлары мавруллуғундан сӱргӱн этти олары жениеттэн. Ве сора Аллахтаалле йыланы харғайып дэди ки: "Бу иши эттин, ве харғышлы оласын жӱмне махуватлардан йер йӱзӱне. Ве шиндийежез айах ӱзерине кезер идиң, ве шиндэн сора хурсағың сӱрекленип кезесин, ве ӧмрӱн олуп топрах йейесин. Сен дэ, йолдашың да ӱзерине душман олсун жӱмнеси". Йане дӧндӱ Эвайа да дэди ки: "Чӱнки йыланың сӧзӱнӱ диңледин, меним тэмбеғими тутмадың, хасеветлериң арта, ве ушах доғурдуғунда ӧлӱмнере варасын, эрине кӧле оласын, ве бу буйӱгӱн олсун". Адам атайа да харғады дэди ки: "Чӱнки ишиттиң йолдашың сӧзӱнӱ, бенимкиндэн эйи кӧрӱндӱ, ишиң харғышлы олсун йер йӱзӱндэ, ӧмрӱң олуп хасеветсиз олмайасың, ве ки маңнай тэринен чалышып ӧкмек йейесин". Ве сора сӱргӱн этти экисини дэ женнеттэн. Ве сора буйурду шеристэлере ве жебрайильлере дэ женнетиң хапусуну ӧрттӱлер... Ве ачан чыхты Адам ата женнеттэн, отурур да дӧгӱнӱр иди, ве кӧз йашыйлан йери хазар иди, ве ишлер иди, ах-вах илен чалышыр иди, кӱнешиң сыжағындан йанар иди, ве йеженің совуғундан ӱшӱр иди, тӱшӱнӱп ағлар иди, эвельки эйиликлерини ах этэр иди жандан. Кӧзӱнӱң йашлары ахынды сулар кибик ахар иди. Ве урур эди маңнайына ве урдуғундан бӱтӱн башы титрер иди, кӧзлери дэрттэн толар иди, ве атрине келир иди, женнетин азиз меридаларыны ағлар иди, ве сӧйлер иди: "Не хадар эйиликлери кӧрӱр идим азиз женнеттэ! Не хадар азизлиғи вар иди жанымың ве сениң эйиликлериңдэн! Ве ачан кӧрӱр идим азизлигини, чох азизлиги вар иди. Ве ачан отурур идим онда, севинир идим Аллағын азиз меридасындан. Ве ки софра азыр эди, ве заметсиз отурур эдим, ве не хадар севинир эди жаным шеристэлерин азиз меридасындан! Ве не хадар ӧгӱме шефаф вар иди! О тӱкенмез айдынных ве жӱмне Аллахтаалленин махуватлары бени падышах билир иди, ве раабет этэрлер иди. Ве шинди жӱмнесиндэн урйан халдым, гӱзель меридалардан урйан халдым бутперез киби. Ве ангини сӧлеп ағлайым бен йунахкяр, ве о гӱзель диреклерин мейвалары, ве о ки жӱмнесинин падышағыйдым, ве шинди чыплахлығымы ағлайым, йохсам азизликлердэн мағрим халдығымы ағлайым, ве сана йабанжы олдум йенди ахмахлығымдан. Ве ки йанылдым, кимсе бени сӱрмеди, ве бир даа кӧрмем ол гӱзель азиз меридалары. Ве жӱмне эйиликлери итирдим. Ве жӱмнеси тӱш киби эал киби олду, бир ахынды су киби кечти кӧзлеримдэн азизликлери, ол гӱзель женнет, о шефафлы айдынных. Ве энгер хадыр олсаныз ол гӱзель диреклерин даллары ашаа эгип йалварыныз йаратан Аллаға, йапрағын сесийлен имдат бизе йаратан Аллах, ве бени йене миасер эйлейе ол азиз йере. Йане хабул му ки бир даа бу хасеветлердэн хутулайым. Ве бу сӧзлери ағлайып сӧйлер иди Адам ата женнеттэ ве йери хазып чалышыр иди даам эйлемесине йендине. Ве сора дӧнӱп сӧйлер иди Эвайа дарылмайлен булары: "Ве не чӱн булары кетирдиң беним башыма, а хары? Падышах эдим – хул эттиң бени. Ве не чӱн падышағы хул эттин? Ве не чӱн чуплах эттиң бени ве сен алдаттың бени дэ харғышлы йере эндирдиң? Ве ки женнеттэ бен азиз идим – йабанжы кӧстэрдиң бени. Сенсиң бени фухаре этэн. Ве шинди нередэн булайым йемек ве сени беслейим? Ве не заман эгейим, ве не заман бичейим, ве не заман битирейим дэ, ве сора отуруп йемек йейейим? Хасеветсиз икен хасеветли эттиң бени. Ве не заман кийим этэйим дэ кийинейим? Ве не заман йӱзбези этэйим дэ йӱзӱмӱ силейим? Ве сенсин бени ахмахлығыңдан бу ишлери этэн. Ве сен отурурсун ишсиз, хасеветсиз, ве бильмезсин келириңи. Йане ачан истэрсин дӱнйайа ушах кетирмейе, о заман билирсиң, йендиңи не фена кемниклере оғрадығың, ве билирсин бизи йаратан Аллағын харғышыны. Ве ачан о ағрылары кӧрӱрсӱн, ол заман меним сӧзлерим ахлыңа келир, о заман билирсин, мавруллух не хадар фенадыр, ве сора билирсин Аллағын тэмбеғини тутмамах, ве ки йыланың сӧзӱнӱ туттуң. Ве бу сӧзлерини сӧйлер иди йолдашына Эвайа. Ве сора ич хасеветсиз олмайып о да ағлайып дӧгӱнӱр эди ве бу мевруллухтан ӧтӱрӱ бу аслы ишлер кельди жӱмне инсаннарын башына ве шинди жӱмнемиздэ вардыр бу ишлер. Ве энгер падышахлар, ве энгер хул, ве ки фухарелер, ве энгер бӱйӱк эснелер, ве чӱнки йане иптида Адам атамыз оғрады бу аслы ишлере ве бир хач земан оруч тутмамайлен сӱргӱн олду женнеттэн, ве онуң ичӱн биз, эвлоимени христийаннар, далап эйлейелим оруч тутмайа, биз дэ оғрамайалым ол аслы ишлере. Ве не шекиль туталым оручу харезли олуп бир христийан хардашымыз илен, мазлым олалым, ве ачан бирисийлен кӱсӱлӱ олуп оруч тутар исек, Аллахтаалле оручумузу хабул этмез. Ве ки синхорис этэлим христийан хардашларымызың бизи сӧкеннери, ве ки кемник этэннери синхорис этэрсек, ве сора Аллахтаалле оручумузу хабул этэр. Ве энгер биз ғайырысының сучуну бағышларсах, Аллахтаалле дэ бизим йунахларымызы бағышлар. Ве не шекиль буйурур

Христос Эфендимиз бӧгӱнки Азиз Эвангелиосунда.

Бу дӱнйанын келип кечмесинин бейаниндэ дӱнйанын эр бир шей чарх киби тӱбӱ ӱстӱне чеврилип бир харери йохтур. Инсан дирек йапрағы кибиктир: кими доғар, кими ӧлӱр, кими аста олур, кими сағылыр, кими зенгин олур, кими ғарип олур, ич бир кимсе йенди синсилеси ичӱн гӱвенмейе чареси йохтур, эписи тӱш киби ве кӧльге тарзыдыр.

Инсан ахлы ӱчӱн гӱвенмейип, топрах олажағыны эр саат ахлына кетирсин, зира топрахтан йаратылды, йене топрах олажах. Анча эр бир шей файдасыздыр, лакин инсан нафле чалышып кимин ичӱн топладығыны бильмез. Ве Димократисин сӧйлейени киби, дӱнйа бир чадыр, ӧмӱр йолчудур: кельдин, кӧрдӱн, киттин ве селам. Хазрети Давид дахи сӧйлер: “Бизим сенелеримизин кӱннери йетмиш сенедир, ве сора хатланырса, сексен сенедир. 80-дэн ӧтэси заамет сыхлет дэйор”.

Бир ӧзен йағасына тохталып бахтыхта кӧрӱйсӱн бир су ахып китэн, ардындан йылдырым тарзы башхасы келир. Ве иштэ файдасыз дӱнйанын да келип кечмеси бу тарзадыр. Кылығы хыйафети шекли тӱрлӱ ве тӱрлӱдӱр, саат ве саат тэптиль олур, бир эйилик кӧстэрсе, ӱч феналых кетирир.

Ӧрӱмчегин энине бойуна инҗе тельлер иле безини керип, авада учан бӧҗеклери авламайа азыр олдуғу кибик, шейтан да инсаннары зевх сефа ве салтанат ве тӱрлӱ арзуларынен тузағына тӱшӱрӱр ве тузағыны танымадыхча хутулманын чареси йохтур.

НОЕМВРИОН, 8
ДАМАСКИНОСТАН ТЭФСИР ОЛУНМА

Мелайиклерин сераскери
МИХАИЛ ве ҒАВРИИЛ
Башчыларын башы хекметлеринин
наклийети беаниндэдир
ЭУЛОҒИСОН ДЕСПОТА

Аллахын йараттығы махлуклар ӱч таксиме пай олунмуштур, эвлоимени христиани, бириси будур т′и кӧрӱнмейен махлуклар, эт′инҗиси кӧрӱнен махлуклар, ӱчӱнҗӱсӱ эм кӧрӱнен эм кӧрӱнмез. Йане кӧрӱнен махлуклар бунлардыр т′и эр не хадар кӧзӱлен кӧрӱнӱрсе, элинен йапылырса, хулахнен ишитилирсе, ағызылен татылырса, буруниле хохуланырса, булара инсан беш тӱрлӱ дуйғусу илен аннадығы махлуклар дэйилир, сант′и ташлар т′иби, ағачлар т′иби ве даа базилери дэ она т′езалик. Эм кӧрӱнӱр эм кӧрӱнмез махлук инсандыр, зира инсан эм кӧрӱнӱр эм кӧрӱнмез. Не чӱн дэрсен, җан тарафа т′ерестэсиз, чызымсыз, кӧрӱнмез ве ӧлӱмсӱздӱр, тэндэн тарафа будур т′и кӧвдэси вардыр т′и кӧрӱнӱр, аста олур, зайыфланыр, чӱрӱр, забуннаныр ве ӧлӱмӱ вардыр. Ич кӧрӱнмейен махлуклар бунлардыр т′и, сант′и җаннар, ве шейтаннар, ве Мелайиклердир. Ве ол Мелеклерин бӱгӱн дэ панайирини йорту этэриз, эвлоимени христиани, салт Мелеклерин бӱгӱн дэ панайирини йорту этэриз. Кӧрӱнмейен дэдигим махлуклар будур т′и кӧктэн дӧгӱль, ве җӱмне кӧрӱнмейен махлукларын йухары олан т′имселер йане Мелеклерин башчылары ве бӱйӱклери дэрим т′и Михаил ве Ғавриил. Ол Арханд′елосларын муҗузатларыны быразыны истэрим т′и сӧлемейе, эвлоимени христиани, онун ичӱн ачасыныз җан ве тэн кӧзлеринизи т′и т′ереги т′ибик мукуф оласыныз. Баштан сӧлейим Мелеклер не шет′иль шейдир ве хач бӧлӱктӱр ве ондан сора баш Мелеклерин йане Михаил ве Ғавриилин муҗузатларына т′елеҗегим, ниҗе Дионисиос Ареопаитис ве Дамаскинос Йоаннис шерриф т′итапларында бейан этэрлер.

Ангелослар, йане Мелайиклер, тохуз бӧлӱктӱр, ишитэсиниз, Мелайик не тарза иди. Мелайик бир кӧрӱнмез табийеттир, йане т′имсе ону аннайамаз, дайыма учар айни инсанын фит′ири т′ибик, бир йердэ турмаз, бир йердэн бир йере т′итэр, ич бир метянда турмаз, лат′ин оларында ирадэти волясы элиндэ олмаса иди мелайик ит′ен шейтан олмаз идилер. Оларын шейтан олмасына Аллах себеп дӧгӱль иди, лат′ин йендилеринин т′ем ирадэти волясы себеп олду шейтан олмаларына. Анча Мелеклер инсан т′ибик эҗильлиги, узуннуғу йохтур, йане бир ӧльчӱйе тэмиз тэнсиздирлер, лат′ин дайыма Аллаға хызмет этип тэсбиғат этмедэдирлер ве Аллахтаалле не эмр этэрсе, ону этэрлер: җан алмайа т′итэрлер, йа бир азиз т′имсейе хызмет этмейе, йа т′и бир т′имсейе муҗузат кӧстэрмейе, сан т′и Аллах не эмр этэрсе, ол хызмет йӱрӱрлер. Мелеклерин табийетини аннайым дэр исен, т′имсе хадыр дӧгӱльдӱр аннамайа, факат олары йаратандан маадэ ве даа Мелеклерин ӧлӱмсӱздӱгӱ дэ вардыр, не ӧлӱрлер, не бозулурлар, не хоҗарлар, не зай олурлар, не дэ тэннери вардыр, анча бизим т′ибик тэннери йохтур, лат′ин Аллахын эмри илен олар да тутулур ве йапушулур, ве даа ғалиплери дэ тэптиль олур, зира бир т′ере олардан да йаныльдылар, мелайик ит′ен шейтан олдулар. Анча Мелеклер дайыма нурлу ве шевхлудурлар, айдынныхлары йенди йендине дӧгӱльдӱр, Аллахтандыр, ниҗе т′и кӱнешин нурундан йылдызлар барларса, олар да ӧйледирлер. Олар ишитмедэн Аллағын ферманыны дуйарлар, ве даа эрт′еслинин тэрт′алы вардыр, ве халеме т′елирлер, йане бир

йердэ олмаз, йердэ олурса, кöктэ олмаз, кöктэ олурса, йердэ олмаз, факат Аллах халеми т′ельмез эр йердэ азыр-назирдир. Анча Мелеклер бир йердэ олурса, бир йердэ олмаз, ве хапу т′илит тутмазлар, не дувар не мöхӱр тутарлар, айни инсанын фит′ири т′ибик, бир т′итли йере т′ирер чыхар, лат′ин Азиз Рухтан азизликлери, ве нурлары вардыр, т′имсе оларын табийетини аннайамаз, жӱмнеси дэ бир табийеттэдирлер, т′имиси байада бӱйӱктӱр, т′имиси кичиктир, факат олары йаратан билир, эм хуветтэдирлер, эм Аллағын ферманына азырдырлар. Кöйлери, ве хасабалары эклиселери велаатлары кöзетирлер, ве беклерлер, ве йардым этэрлер, ве эр бир христийан олан т′имсенин энд′ер азиз энд′ер йунахт′ер, бирер жан бекчиси вардыр Мелеклердэн, ве даа башха минетлериндэ бирер жан бекчиси вардыр. Сайысы-эсабы не хадар дэрсен, т′имсе бильмез. Анча Даниил бейғамбер дэр т′и хезар бин, эсапсыздыр, дэди, ама о да дэмеди Мелеклерин сайысыны ве миктарыны. Аллахтан бахшышлары вардыр, эр не игиликта истэрлерсе кöрӱрлер кöкӱн тохуз бöлӱк Мелайиклери ӱчер адэтэ пай олунмуштур. Иптидат′и адэти будур т′и алты ханатлы Серафимнер, чох кöзлӱ Херувимнер, ве азизлердэн даа азиз кӱрсӱ Мелеклери. Эт′инжи адэти бу т′и Ребаанет Мелеклери, ве Хувет Мелеклери, ве хöкӱмет Мелеклери. Ӱчӱнжӱ адэт бу т′и Сервер Мелеклер, ве Архангелослар, ве Ангелослар. Христос мевлутлуғунун насаатында Өэолоғос Ғриғориос дэр т′и, йери кöкӱ ве Адамы йаратмаздан эвель Мелеклери йаратты, дэр. Ангелос дэмек абердар дэмектир, йане Аллағын ферманнарыны, абер верир дэмектир. Онун ичӱн адыны Мелайик дэдилер, йане абер верижи дэмектир. Анча булары сöйледик, Мелеклерин не тарза олдуғуну т′еректир дэмеси т′и не ичӱн Ангелосларын Синаксисини йорту этэриз. Синаксис не дэмектир? Синаксис дэмектир т′и Анд′елосларын жемийети ве буларын жемийети не шекиль олду, ишитэсиниз, Аллахтаалле Мелеклери йаратты, йенди ирадэтлерине дэмек т′ерек йенди волясына хойду. Ол Мелеклердэн эосфорос дэдиклери баш Мелайик мавруллланды кöнлӱндэн т′ечирди т′и искемнисини Аллағын ист′емнисиндэн йухары хоймах истэди. Фит′ир эттиги т′ибик, о саатта йенди тэбабиси илен йерин тӱбӱне тӱштӱ, Мелайик ит′ен шейтан олду, т′имиси жейнеме дэк энди, т′имиси йердэ халды, т′имиси су ӱзериндэ халды, т′имиси авада халды, эр т′имсенин кöке т′итэрт′ен тығ-дабан т′иби öгӱне т′еченнер. Ачан кöк йарылып шейтаннар тӱшӱнже, кöкӱн бӱтӱн Мелайиклери жем олдулар, ол земан Михаил Архангелос жӱмнесинин ортасында турду да дэди т′и туралым эйлик ӱзере, дуралым Аллах хорхусу илен. Бу жоғабы ишитэн, нередэ ишитти исе, орада халды. Йа христийаннар бу йортуйу этэриз санмайасыныз т′и эосфорозун тӱштӱгӱ ичӱн, лат′ин Мелайиклерин тирлиги ве мевжут олдуғу бӱгӱн олдуғу ичӱн хазрети Давид псалтирдэ эосфорос ичӱн дэр т′и сиз дэ инсан т′ибик вефат олурсуз, ве мелеклерин бириси т′ибик тӱшерсиниз, зира ол эосфорос мавруллланды, онун ичӱн тӱштӱ, ве даа Христос эфенди эвангельдэ Луказ илен дэр т′и, бахар идим Иблизи кöктэн тӱштӱгӱнӱ. Бӱгӱн Мелайиклерин жемийет олдуғуну йорту этэриз, истэр идим сöзӱ тамам этмейе, анча бахарым т′и диннемейе севданыз олма илен даа зийадэ хайретэ т′елирим. Ренчперлерин бир адэти вардыр т′и ачан бир эйиже топрах булурларсе, урлуғу олмазса, биле эльдэн öдӱнч алыр да сачарлар. Мен дэ олар т′иби этэйим. Эклисемизин азиз т′итапларындан алайым. Олар не буйурса, олардан сöйлерим. Анча женабыныза йалварырым, ӱшенип йухуйа тӱшмесиниз, лат′ин т′ереги т′ибик сöйлежегими ишитэсиниз т′и Аллағы шӱкӱрлейесиниз, ве Архангелослара тэсбихат этэсиниз.

Дэврати шерифтэ йазар дэр т′и, Аллахтаалле Авраамы сынамах истэди, дэр т′и Авраам, ал севд′ильли оғлун Исаакы, т′итэсин дағ башына, меним атриме ичӱн хурбан этэсин, дэди. Сабахлайын халхты, хатырыны эд′ерледи, эт′и хызметтяр алды, ве оғлу Исаакы алды, одун йардырды, билесинче алды, ӱч кӱндэ эмир олунан дағa йетиштилер. Хызметтярлара дэр т′и, сиз бырада халын, биз дағын тэпесине чыхалым да сежда этэлим дэ йене т′елелим. Ол заман алды Исаак одуннары омузуна, Авраам да атэш илен пичағы алды. Дағa чыхарт′ен Исаак бабасына дэр т′и, эфенди, иштэ пичах, иштэ одун, иштэ атэш, дэр, ани хойун боғазлайалым? Авраам да дэр т′и, хойуна да Аллах т′еримдир. Ачан дағын тэпесине чыхынжа, Исаакы йаттырды йере, айахларыны, эльлерини бағлады, элини узатты т′и пычағы алып та чалмайа. Анд′елос Михаил кöрӱндӱ дэр т′и, Авраам, Авраам, пычағы оғлунун йерданына хойма, эмди боғазлама, Аллахтаалле ғалибини бильди т′и севд′ильли оғлуну ажымадын. Хазрети Авраам башыны халдырып бахар т′и, бир дирееге бир хочхар бағлы. Т′етирди ол хочхары, оғлу Исаакын йерине боғазлады, тэкрар Архангелос Михаил Авраама дэди т′и, Авраам, дэр, Аллахтаалле бу шет′иль буйуруп дэр т′и, чӱнт′и севд′ильли оғлуну ажымадын, нийет эттин т′и хурбан этмейе, онун мухабети ичӱн боғазламайа истэдин. Аллах та сени арттыражах сенин сойун чох олажах, кöкӱн йылдызларындан зийадэ, ве дэнизин хумундан зийадэ, сенин адын бӱтӱн минетлердэ анылажах. Ол заман Авраам оғлу Исаак илен дöндӱ эвине т′ельди. Ве даа ғайыры мужузатыны диннейесиниз.

Хазрети Моиси хачан Валак падышах илен җенк эйлемейе халхты, бу падышах ғайетэн пек хорхту, чағырды сарайынын ихтийарларыны, дэр т'и, бахыныз йағуди җемаатына, быраз кўндэн сора бизи басаҗахлар. Ве мушавере эйледилер. Ол заманда бир мўнетҗим вар иди, эр т'име пек дува этсе, пек дувалы иди, эр т'име дува этсе, дувалы иди. Нийет эттилер т'и абер гӧндэрип буну йане Валаамы т'етирмейе, т'етирип тэ йағудилере бек дува эттирмейе. Ве чох пешт'еш илен чох ириҗа эйледилер. Ол мунетҗим Валаам вараннара дэди т'и, Аллағыма танышайым, хайыл олурса барабарыза т'итэрим. Аллах она дэди т'и, т'итме. Ве бу истэмеди т'итмейе. Ондан сора даа зийадэ чох пешт'ешлернен чох адамнар гӧндэрди. Тэкрар Валаам дэди т'и, падышах эвими малнен алтыннен толдурса, Аллағым изин вермейинҗе т'итмем. Анча ол йеҗе Аллах она дэди т'и, т'итэсин бунларнен, анча мен не дэрсем, ону этэсин. Ве йолда т'итэр ит'ен, Михаил Архангелос хатырын ӧгўне чыхты, т'итмейе хой вермез иди.

Анча Валаам Анд'елозун ӧгўне турдуғуну кӧрмез иди, башлады дӧгмейе хатыры. Анд'елос хой вермез иди хатыра т'итмейе. Хатыр не саға, не сола т'итэр иди. Ол вахыт хатыра Аллах тиль верди дэр т'и: "Не ичўн дӧгейсин мени?" Валаам дэр т'и: "Ниҗе дӧгмейим сени? Йолуна доғру йўрмейсин. Пичағым олайды, сени боғазлар эдим!" Хатыр да дэр т'и: "Ич кичиклигимдэн бери беле эттигим вар мы иди? Анча шинди Аллағын Анд'елозу ӧгўмдэ туруйор, мени хой вермийор". Валаам да бахар, кӧрўр, Анд'елозу кӧрдўгў кибик айағына сеҗда эйледи. Анд'елос дэр т'и: "Нечўн сучсуз айваны дӧгейсин? Мен хой вермез эдим китмейе". Валаам дэр ки: "Йанылдым, бильмез идим. Энд'ер истэмезсен, китмейейим". Анд'елос дэр к'и: "Китэсин, мен не дэрсем, ону этэсин". О земан хой верди Валаамы. Валаам да падышағын адамнары илен харышты падышаға варды.

Михаил Архангелозун ғайыры наклийетини диннейесиниз. Давид падышағын заманында йетмиш бин аст'ери ниҗесине хырылдығы. Давид падышах истэди ки, ӧкўмўне не хадар аскери вар саймайа. Чағырыр тэфтэрдарыны, ады Йоав, дэр ки: "Вар, йағуди аскерини сайасын, эсабыны мана кетиресин, бахайым". Йоав дэр ки: "Не эйлерсин, падышағым? Чохтур. Җўмнеси хулланырдыр. Энд'ер аз, энд'ер чох – сениндир. Бу этэҗегимиз иш Аллағын кўчўне кельмесин". Падышах зор эйледи сайдырмайа. Йоав да китти, сайды йағудилери. Бу шей Аллағын пек кўчўне кельди: ол сайылан алха бир хырғынных тўштў ки ич бу дўнйада олмады. Ол заман Аллахтаалле Михаил Архангелозу тайын эйледи ўч саатта йетмиш бин инсан хырды. Аллахтаалле Анд'елоза сӧлейинҗе хырғынных тохталды. Хазирети Давид йухарыйа доғру бахты ки, Анд'елос керилип турур, ол хадар йўксек ки, йердэн кӧке дэк эли хылычлы кўч эрифин ўзерине турур иди. Хазирети Давид хорхусундан йўзў ўстўне тўштў, ағлайарах дэр ки: "Йетишир, йа Рабби, йетишир, хазебини бана чевир дэ хулларыны эсирд'е". Ол заман Анд'елос Михаил дэр ки: "Давид, тэзйе хурбан кес тэ бу харманын ўзерине брах атэшле ки Аллағын хазеби савуша". Ол саат Давид варды, хурбаны кести, ве Аллах хазретлери Анд'елоза ӧкўм эйледи, хыран дэф олду.

Ве даа Михаил Арханд'елозун хекметлерини бирер-бирер сӧйлемейе истэсе, чареси йох, зира даа холайдыр дэнизин хумуну эсап эйлесин, йа ки кӧкўн йылдызларыны, илле бунун хекметлерини кимсе сӧйлеп битирмейе чареси йох. Анча азлардан чохуну аннар ихтиғатлы олан Христиан.

Иштэ бу хекметлери Христос дўнйайа тэн илен кельмездэн эвели эйледи. Эвлоимени христийани, Христос дўнйайа кельдиктэн сора даа зийадэ хекмет кӧстэрди. Анд'елос Михаил Апостолослары азат этти апустан йағудилер апус эттиклериндэ. Бу Михаил кӧстэрди Филиппос Апостолоза ол хадымы вaптиз этмейе. Бу эди Корнилиос ибаадэт этэр икен кӧрўнен ки вара Петроздан вaптиз оласын, дэй. Бу эди Петрозу апустан хутаран. Бу эди Иродии Аллағым дэй маврулландығы ичўн йебертэн. Бу эди Апостолос Павлозун йемиси параланыркен кӧрўнен дэйен ки, хорхман. Йоаннис Ѳэолоғос Апокалипсийи йазаркен бу эди кӧрўнен. Проватики дэдиклери кӧлўн суйуну харыштыран бу эди. Онда эр бир тўрлў асталыхлар сефа булур эди. Дўнйанын сонунда да Антихристозу бу йебертэҗек. Бўйўк Константинос падышах, хачан Стамболу йапынҗа, бир дэ эклисе йаптырды шейир ичиндэ дэгиль, лакин Стамболдан чыхары, Стэнийа дэдиклери йердэ. Архистратиғос Михаилин адына бу эклисейи йаптығынын аслыны ишитэсиниз. Йени шейирдэ бир падышах вар эди, адына Пелийа дэрлер ди, онун бир дане йейени вар иди адына Йасон дэрлер иди, ол падышах бу йейени татар хан велаатына гӧндэрди. Бу Йасон да варды, элли дане сечме ид'ит бейдах эйледи, йемийе кирди дэ татара китэҗек иди эммисинин гӧндэрдиги йере. Ол Адамнар китэркен, кӧйлери, касабалары вурдулар, хайлы келебир алдылар да Анатолу йағасына чыхтылар. Орада бир падышах вар иди исми Амикос. Ол ид'итлер нийет эттилер ки ол падышағы ӧльдўрўп мемнекетини алмайа. Падышағын аскери чох олма илен булары хувдулар. Олар да хачтылар, Стэнийайа тўштўлер. Орада отурдулар, тўшўнўр эдилер, насыл этэлим, дэй. Ол заман бир алтын ханатлы адам олара дэди ки: "Ич Амикостан хорхман. Варын, ӧльдўрўн". Халхтылар, киттилер, ол

падышағы ӧльдӳрдӳлер. Дӧндӳлер Стэнийайа, кельдилер келебирлерини пай этмейе. Ол заман бири бирине дэдилер ки: "Т′елин, бизе кӧрӳнен алтын ханата бир бут (памятник) йаптыралым, дайыма унутулмасын, дэй. Бӳйӳк Константинос бу памятниги кӧрӳнҗе таҗыбе халды ки, бу не ола, дэй. Мусағапларына сувал эйледи. Олар да биламадылар. Аллаға ириҗа эйледилер, не олдуғуну бизе бейан этсин, дэй. Ол йеҗе Анд′елос Михаил дэр ки падышаға: "Мен Архистратиғос Михаилим, Христийанларынын йардымҗысы, ве сана да йардым эттим душманнарыны фет эйледин. Онун ичӳн бурайа бир эклисе йапасын меним исмиме. Мен дэ сени хоруйайым дайыма душманнарындан". Падышах тэзйе бир бӳйӳк эклисе йаптырды Арханд′елозун адына ве даа чох вакифлер бағышлады ол эклисейе. Ол замандан бери бӳгӳнки кибик кӧйлердэн, шейерлердэн Христийаннар панайирине варырлар, зийарет этэрлер иди. Бир Христийанын бир оғлу вар иди анадан доғма, эм тильсиз, эм сағыр. Эр йыл бабасы алыр ол эклисейе кӧтӳрӳр иди, ве Архангелоза йалварыр иди ки оғлуна эйлик версин, дэй, зира чох керет ол факирин хаҗетини хабул этмиш иди. Литурғийа олур икен оғлан да Архангелозун иконасынын ӧгӳне отурур иди, хачан Папаз Просхомен дэйинҗе, оғлан да о саат Просхомен дэди. Оғланын тили ачылды. Ол оғланын бабасы йыл да Архангелосларын йортусуну тутар эди.

Бир кере ағаринос миллети дэрйайа йеми тӧктӳлер ки варып Стамболу алмасына. Ол заман Ираклиозун торну Константи падышах иди. О да халхы бириктирди, Архангелозун эклисесине дувайа чыхты. Орада Аллаға ириҗа эттилер, ве Архангелоза йалвардылар: "Бизе йардым эйле", дэй. Бир кӳн Анд′елос Михаил ағариносларын йемилерини д′ельди чоху суйа боғулдулар, тэк ӳч йеми халды ки, варсын, гӧндэрене абер версин, дэй.

Хара дэниздэ Аколийа дэрлер бир хасаба вар иди. Бир вахытта Саракинос миллети вардылар ки ол калеи алмайа. Иллем ичери киремедилер, чох земан бекледилер – бырахып китэҗек олдулар. Иллем ол каленин бир хамазы вар иди, олара дэр ки: "Сизе сӧйлейим, нечӳн аламадыныз бу калейи. Каленин тӳбӳндэ бир Эклисе вардыр Архангелозун адына. Орайа варырлар дува этэрлер Аллаға. Онун ичӳн аламайсыныз". Саракинослар ишитинҗес каленин барабары ағачтан иптэн зенаат илен бир кале йаптылар, бир бӳйӳк хайа сӳрекледилер ки эклисенин дамыны чӧктӳрмейе. Бу ташы брахынҗа эн бӳйӳклеринин ве бӧлӳк башларын йӳзлери ардына чеврильди. Ол заваллылар бӧйле кӧрӳнҗе, дэвелерине зейтин йағы, мум, кӳннӳк йӳкледилер ве атларынын кӳмӳш ресмлерини биле алдылар да Михаил Архангелозун эклисесине кӧтӳрдӳлер ве эмин дэ эттилер ки бир даа Аколийа касабасына бир кемник этмейелим дэй. Ондан сора йӳзлери йерине кельди.

Шимдийе дэк сӧйледигим муҗузатлар Архангелос Михаилин иди. Анча, эвлоимени христийани, мутасарыҗа, быраз да Ғавриил Архангелозун муҗузатыны сӧйлейим, ве даа сора экиси дэ барабар эттиклери муҗазатлары саадэтлик этэр ки, эр не хадар Айослара хак тарафтан бейанеметлик олду исе, җӳмнесини дэ Ғавриил Архангелос кӧстэрир иди. Даниил Бейғамбер ол бейанеметлиги кӧстэрен Архангелос Ғавриил иди. Панайанын доғмасында йа ким Аннайа мӳждэ верен бу иди. Сахратуллаға кӧктэн азых кӧтӳрен бу иди. Ве Продромозун доғмасыны Захарийайа мустулайан, ве Христозун доғаҗағыны Панайайа мӳждэ верен, ве Йосифе сымарлайан ки Панайайы беклемесине, ве Христос доғунҗа чобаннара сӧйлейен ки бӳгӳн дӳнйа падышағы доғду Вифлейемдэ, дэй, ве Йосифе Мисире "хач" дэйен, ве Мисирдэн тэкрар халх Исрайиль топрағына "кит" дэйен, ве Мирофослара Христозун тирильдигини сӧйлейип мустулайан, иштэ бу ишиттиклериниз, башхаҗа муҗузатларыдыр Ғавриилин.

Лакин Михаилинен барабар эттиклери хекмети диннейесиз. Никифорос падышағын земанында Айон Оросда бир кешишчик, исми Эфθимиос, бир кичичик эклисе йаптырды Айос Николаозун адына ве орада ғайыры кешишлер илен биле аскитислик этэр иди Дафни дэдиклери йердэ. Орайы Саракинослар басты. Ол дэдигимиз Айос Николаос Монастирини дэ басаҗах эди. Анча кешишлер ормана хачтылар. Ол йарамаз курсантлар киттиктэн сора кешишлер келир бахар ки мекяннары веран олмуш ве ол йери брахтылар киттилер. Бу Эфθимиос кельди манастиринин келлар заре хойаҗах йерини булду, бир кичичик эклисе йапты Айос Николаозун адына, кешишлерине бирер кулӳпе йапты. Анча пек семтли йер иди. Анча чох заман кечмеди – Стамболда бир дӧвлетли падышаға маалим кимсе бу Эфθимиозун хысымы эди. Лакин бу дэвлетли кешиш олмах истэди, исмине Николаос дэрлер иди, олған малыны алды да Айон Ороза варды. Ол дохиари манастирине кешиш олду. Исмини Неофитос хойдулар. Чох земан кечмеди, бу Неофитос ғайет азиз олма илен иғуменос олду. Дайысы Эфθимиос йалыныз аскитислик этэр иди, бу Неофитос иғуменос олдуғу киби ол кичичик эклисейи ышхты, даа бӳйӳк йаптырды, хесары илен але бӳгӳнеҗес турур, ве куле дэ йапты ки кешишлер сығынсын, дэй. Анча эклисейи зоғрафис этмедэн ахчасы тӳкенди ве бунун ичӳн пек хасеветтэ иди. Аллаға ириҗа этэр ки эклисейи тасфир йазылмасына. Аллахтаалле

дувасыны хабул эйледи. Ол заман бу мисильли хекмет олду.

Айон Ороза алтмыш миль узахлығы бир ада вардыр исми Лонкос. О манастирин ол адада метохиси вар иди, метохис йахын бир тикили дирек вар иди эски заманнардан халма, тэпесиндэ ӧйле йазылы иди: “Эр ким меним башыма урурса, эсапсыз мал булур”. Чох адамнар ол дирегин башына таш урурлар иди. Иллем малы буламазлар иди. Онун манеси башха иди, йане дэмек ки, ол дирегин тэпесинин кӧлгесинин ӧгӱне дэфне вар иди, анча Аллахтаалле ол малы ол манастире насип этти иди. Лакин ол метохидэ бир генч йаш вар иди йирми йашына, манастире йанашма иди, чох керет китэр ол диреги ташлар иди. Бир кӱн кӱнеш жавду. Ол ид′ит кӱнешин кӧльгесини эсаплады, йери азчых хаздығы кибик бир мермер булду, мермерин тӱбӱне бир хазан топ-толу алтын. Кӧрдӱгӱ киби тажип халды. Йене ӧрттӱ. Шегирттир манастире варыр, иғуменос Неофитоза дэр ки: “Деспота Айе, метохидэ чох мал булдум. Мана бир хач кешиш вер, варалым, манастире кетирелим”. Ол заман иғуменос ӱч тэне кешиш верди. манастирин йемиси илен гӧндэрир вардылар, мермери ве хазаны булдулар, алтыны илен йемийе миндилер. Кешишлер шейтана уйдулар, ӧйле лаф эттилер ки, малы биз алалым, ташы оғланын боғазына бағлайалым, дэнизе брахалым. Ол вахыт Эсперинос вахты иди. Оғланы дэнизе брахынжа, Архангелослара чағырынжа оғлан, ол саат алтын ханатлы хара хуш кибик Михаил ве Ғавриил йетиштилер, хаптылар, черик саатта дэниздэн чыхардылар да манастирин эклисесине кӧтӱрдӱлер. Ол кешишлер дэ малы пай эттилер, вардылар, манастирдэн тасра сахландылар. Олар арсанада йаттылар, оғлан да хорхундуғундан йухлады эклисе ичиндэ. Саба олдуғу киби кандилафти халхар кандильлери йахмайа, бахар кӧрӱр бир дане ид′ит. Кӧрӱнже шейтан хайалы санды, хайтты йери кельди, йене варыр бахар — оғлан йене турур. Ол заман иғуменоза варыр, абер верир, дэр ки: “Деспота, эклиседэ шейтан хайалы вар”. Иғуменоз да дэр ки: “Не хорхайсын? Ставрозуну эйле дэ хорхма”. Тэкрар йене варды, эвельки кӧрдӱгӱ киби иғуменоза варды, абер верди. Иғуменоз да кандилафти илен биле бир хосча бахар — оғланын боғазына таш бағлы турур. Иғуменос тайағы илен тӱртӱп уйатты. Оғлан дэр ки: “Хардашлар, сӧлениз мана, мен нередэйим? Мен дэниз тӱбӱне санырым, зира кешишлер мени дэнизе брахтылар”. Иғуменос дэр ки: “Брасы манастирдир. Мен Неофитос иғуменозум. Сӧйле, бырада не шекиль булундун?” Оғлан дэр ки: “Сабур этин, быраз ахлым башыма кельсин”,— быраздан сора олара сӧйледи, кешишлер она не этти исе. Иғуменос дэр ки: “Сен отур бурада, биз эклисейи охуйалым, кешишлер арсанадан келинжес, саба олунжа, ол кешишлере абер эйледи, кетиртти, сорду — дэр ки: “Патерес, ани булунан?” Олар да жоғап эйледилер ки: “Йаланымыш, Деспота, бизи алдатты. Биз дэ ону хорхуттух. Сора хачты, бир даа кӧрӱнмеди”. Ол заман иғуменос дэр ки: “Шӱкӱрлер олсун Аллаға! Келин, эклисейе варалым, олан хекметэ шӱкӱр этэлим”. Вардылар, бахтылар ки, оғланын боғазына таш асылы. Кешишлер кӧрӱнче шаштыхларындан сессиз халдылар. Ол земан иғуменос ол кешишлери хорхутту, бӱтӱн малы манастире кетиртти. Сора кешишлери хувду. Ол оғланы кешиш эйледи ве манастири зоғрафис эйледи, ве эклисе дэ таксиархи исмине хойду.

Архангелосларын бу Монастирдэ олан бир хекметини даа ишитэсиниз. Бу сӧйледигимиз ол вахыт орманлых бир хурғахлых йер иди. Кешишлерин сулары йох иди ичмейе. Ӱч мильлик узах йердэн кетирирлер иди арк илен. Ол су пек эйи су иди чыхтығы йердэн, анча Монастире келинже кӱнешин сыжағындан йерин топрағындан су бозулур иди. Ичен кешишлер тӱрлӱ асталыға оғрар иди, хусуса тиз ағрысына. Иллем ол кешишлер зийадэси илен хасеветлери вар иди ол су ичӱн. Андроникос Палеолоғос падышағын кӱнӱндэ алты бин секиз йӱз йеди сенедэ кешишлер бириктилер ол су ичӱн бир дэрман кӧрмейе. Эр кес сӧзӱнӱ сӧйледи, анча эписиндэн бир сӧз торух тутту, санки йери дэрендэн хазып та бору тӧшейип тэ суйу кетирмейе. Бу лафын арасыны кестилер. Өеодулос дэрлер бир кешиш аслындан зенааты су йолчу иди, бу хызмети ӱзерине алды йапмасына. Эртэси кӱн йапмайа башлайажах эди. Ол йеждэ Архангелос Михаил ве Ғавриил бейан олдулар ол Өеодулоза, дэдилер ки: “Эй адам, не заамет чекерсин? Нафле манастире арж брахырсын. Су манастирин ичиндэдир”. Бу Өеодулос ишиттиги кибик халхты, олара йалварыр дэр ки: “Су нередэдир, кӧстэрин мана”. Архангелослар элиндэн туттулар, дэдилер ки: “Кель, сана кӧстэрэлим суу олдуғу йери”. Кӧтӱрдӱлер, манастирин хуйусунун йерини кӧстэрдилер, хаздылар, су чыхардылар ве ол кешише вердилер ки ичсин бахсын. Кешиш судан ичти. Пек татлы иди. Ондан сора ол Өеодулос уйанды, кешишлери чағырды, олара сӧйледи Архангелосларын келип суйу кӧстэрдигини, дэр ки: “Келин, мана суйун кӧстэрдиклери йери хазалым”. Вардылар, ол йери быраз хазынжа суйун дамары кӧрӱндӱ. Даа хазынжа судур сычрады. Кешишлер эвель Аллаға, сора Архангелослара шӱкӱрлендилер. Ол су шимди ол манастирдэ айазмадыр. Эр ким ихтижатнен ичерсе, дэрдиндэн хутулур.

Мисир Искендэриндэ бир ваптизсиз хыз вар иди. Бабадан-анадан öксӱз иди, лакин зийадэ зенд′ин иди. Бахча ичине кезер икен бир адам кельди, бир архан атты диреге асылмайа. Хыз чағырыр дэр ки: “Адам! Адам! Эглен дэрдин. Недир дэ асылажахсын?” Җоғап этти ол адам: “Йалварырым сана, брах бени, зира эсапсыз борчум вар. Асылайым да хутулайым”. Хыз да дэр ки: “Не хадар борчун вар?” О да дэр ки: “Беш йӱз алтын”. Хыз да дэр ки: “Мен сана верейим дэ асылма”. Ол саат китти кетирди дэ верди. Лакин чох заман кечмеди — хыз ғарип халды. Ондан сора ороспу олду. Бир кӱн ағыр аста олду, ағлар иди ки, ваптиссиз олдуғу ичӱн хоншуларына йалварыр дэр ки: “Алын мени, ваптис эйлен”. Хоншулары да дэдилер ки: “Ким ваптис этэжек сени? Сен ороспусун”. Бир кӱн Анд′елос Кирйу кöрӱнӱр асылажах адамын хылығында, о исе җан бекчиси олаҗах иди, дэр ки: “Не хасевет этэйсин?” Хыз да дэр ки: “Мен ваптиссизим, Христийан олмайа истэйим, йунағымдан öтӱрӱ кимсе калата олмайа истэмей”. Ол кöрӱнен дэр ки: “Мен сана калата олмайа адам кетирейим”. Варды, Михаил ве Ғавриил Архангелослары кетирди. Эклисейе кöтӱрдӱлер. Ол Мелайиклер Архондас адамнарын хылығына кирдилер дэ Папазлара дэдилер ки: “Биз бу хызын ороспулуғуна бахмазых, биз буну хучағымыза алып ваптиз этэриз”. Туттулар, Папазлар ваптис эйледилер. Анд′елослар да Калата кибик алдылар, эвине кетирдилер. Ондан сора онун öгӱндэн кöк йӱзӱне киттилер. Хоншулары сорайлар: “Ваптис олдун му?” дэй. О да: “Олдум”,— дэр иди. “Йа калатан ким?” О да бильмез иди ким олдуғуну. Хоншулары вардылар Патрике, сöйледилер ки бир ороспу ваптис олду, калатасы йохтур, ве Патрик Папазлары чағырыр дэр ки: “Сиз ми ваптис [эйлединиз] ол ороспуйу? Папазлар да дэдилер ки: “Биз ваптис эйледик, Деспотаму”. Патрик дэр ки: “Ким хучағына алды?” Папазлар дэди ки: “Фелан архондас ады илен абер вердилер”. Ве Патрик абер этти ол архондалара, сувал этти дэди ки: “Хазиретиниз ми ваптис эйледи ол хызы?” Җоғап этти: “Аберим йохтур, Деспотаму”. Ол заман Патрик ве Папазлар бильдилер ки хак тарафындан бир иш олдуғуну. Хызы чағырдылар, сордулар: “Ич бир кимсейе бир эйличигин вар мы иди?” Хыз да дэди ки: “Мен бир йунахкерим. Эр не исе ыхрара кельди, асылажах адамы хутардығы”. Ол заман җӱмнеси дэ бильди ки ол кöрӱненнер Анд′елос олдуғуну. Хыз быраaз даа йашады, кечинди, Мелайиклер җаныны алдылар.

Бу сöйледигим җоғаплары, эвлоимени кристийани, йортусуну эттигимиз Архангелослар эттилер. Даа тӱрлӱ хекметлери вардыр. Йетишир ол хадар сöйледигимиз. Эмен Аллаға ве Архангелослара шӱкӱр этэлим ки чох йемедэн, чох ичмедэн сахыналым ве шейтан ойуннарындан йери олалым, эмен пак йурек илен шӱкӱр этэлим ки Аллахтан бахшышымызы алалым. Не файдамыз вар чох йемедэн, чох ичмедэн? Даа зийадэ җана ве тэне зарары вар, зира чох адамнар бундан аста олдулар: кимиси фухаре тӱштӱ, ниҗелери апуса тӱштӱ эттиги йакышмайан ишлердэн öтӱрӱ. Башымыза келен ишлер, зулумнар недэн öтӱрӱдӱр? Хачан Аллах бизе бахар ки йарамаз йолдайыз, залым минетлере фурсант верир дэ бизе ренҗи дэ этэрлер. Анча Христийанҗасына китэрсек, бизи аҗыр, зира Исайа Беғамбер Аллағын ағызындан öйле буйурур: “Энд′ер мени диннемек истэрсениз, йерин эр тӱрлӱ берекетиндэн тойасыныз, ич бир шей сизе эксик олмайа. Энд′ер мени диннемезсениз, сизи пычах йейеҗек, ве душманнарыныз сизи буйураҗах, ве сизи öльдӱреҗек”. Булары җӱмнесини Аллах буйуруйор — эр кӱн азиз Эванд′елиону ишитириз, йене унутуруз — Аллағы алчахлайыҗылардан олуруз, зира Апостолос Павлос буйурур ки: “Шарош олмайалым, зира ондан олур сефилик”, — ве ғайыры йердэ буйурур дэр ки: “Не зинахкяр, не шарош, не кӱфӱрпаз, не хырсыз, не зумулкяр кöк йӱзӱ падышахлығына найиль олур”. Булары эр кӱн ишитириз дэ тутмайых йене эвельки эттигимиз ишлери этэриз. Ниҗе ки кöпеклер хусайлар, йене дöнӱп хустуғуну йер, биз дэ башхалары этэр икен сöйлеп кӱлериз, эртэси кӱнӱ биз дэ ону этэриз, ол йунахлары. Шарошлухтан эр бир тӱрлӱ шей доғар. Павлос Апостолос дэдиги кибик, чох тӱрлӱ айыплығы шарошлухта этэриз, сöйлемейе хеҗап этэрим. Онун ичӱн чох ичмедэн вазд′ечелим, харериндже ичелим, ахлымыз башымызда турунҗайа дэк. Энд′ер достун зор этэрсе шарап ичӱн, диннемейесин. Саатында сана дарылырса — йарын сени махтар, даа эйи севинир ки, Аллағын тэнбеғиндэн чыхмады, дэй. Бӱгӱнки кӱне насип этэн Аллах кöк йӱзӱ падышахлығына насип эйлейе бизи. Оти авто препи докса, истус эонас тон эонон. Аминь.

ОТУЗ БИРИНҖИ ХЕКМЕТ ВАЛИТУЛЛАҒЫН

Аҗайип бейанеметлик, ве тӱш, Рабби бизи Султан Панайанын ириҗасына тэкайут этме илен кереметлер.

Бир китапта, чичек илиманында, секизинҗи бапта, ӱчӱнҗӱ семтиндэ китабын, бейандыр ки, бир Азиз Пневматикос вар иди, ве ол хадар хекметли амельдар кимсе иди ки, чох керет азиз Литур[ги]йада, ве даа саири амелетликлериндэ Мелайиклери чох керет кöрдӱ амельлеринин пак тэмизлиги ичӱн, ве öмрӱнӱн тамамында бу хекмет-

ли тўшў кӧрдў, ону ки бурайа исхарет этип йазарыз ӧбўр хекметлерин эсах тамамнығы ичўн, ве бизим атримизе тутмахлых ичўн, дайыма атримиздэ туталым, беким бу шекиль хорхулу тўшўн хафленмесиндэн, йунахларымыздан истифара келириз, хатта хак шераатчынын ӧкмўндэн раатлых булмайа. Имди риғавет этэр тўшўндэ бу Папаз Йисус Христос эфендийи кӧрдў, Азим кўрсўнўн ўстўне отурур иди ве жўмне симави Мелайиклерин тэбабиси илен ӧкўм этэр иди бир кудретли Мелайике, хорхулу бору илан седа версин, дэй, ону элиндэ тутар иди, ве зийадэ бўйўк иди, ве ол хадар зийадэ сес седа чыхты ки, ӧле таныды ки, ўме дўнйа титреди, диреклерин йапрахлары кибик, ўрўзд'ар эсдиктэ аз саатын ичиндэ бир даа шмар этти Рабби Мелайике, бир даа бору илен седа версин, ве идаат этти, ве Султан Валитуллах бильме илен ўчўнжў седасында дўнйа тамам олажағыны, тахтындан халхты, жўмне азизлер итимат илен сус олур идилер, ве хак шераатчы Раббинин айахларынын ӧгўне тўшме илен пек йалварыр иди, салыхетлигини мерхаметэ кетирсин, тэназул эйлесин эсапсыз мерхамети ичўн, вахыт этип йунахт'ерлере земан версин, йунахларыны ағласыннар, оларнен Раббийи хазебе кетирдилер, ве Рабби жевап эйледи, дэме илен малимдир сана, Валитэм, не хадар мундарлых эйледи намкӧр дўнйа, ве эр кўн кемник эйлемектэдир. Имди керек дӧгўльдўр бир даа асла она мерхамет этэйим, зира йох ки байағы алх эрлер ве авретлер, лакин рохпанлар ве кешишлер дэ бағрымы мызрахлар ве тэкрар Ставроза кетирирлер мени, ве азиз киспети Мелайик йордамыны кирлеттилер кемниклер илен. Ол дэй йене Панайа даа хуветли нийаз этэр иди дэме илен: "Татлы оғлум, хабул эйле хажетими кереметлигин лутфу ичўн ве азиз чектигин жефалар ичўн олары ки йунахкерлер ичўн сабур эйледин". Ве Рабби дэди: "Билирсин ки, Валитэм, даа чох керет нийазларын илен хак хазебими милайим эттин, ве брахмадын керек олан ӧкўмў этэйим, лакин инсаннар асла эйлиге дӧнмедилер кемниклериндэн, лакин даа зийадэ бетэр олдулар, алх алеме жефа этэрлер этэпсизлик илен, ве Азиз китаплары ирезиль этэрлер кем йордамнары илен". Ол дэм Панайа дэди: "Жўмне булар керчектир, мухабетли татлы оғлум, лакин нийаз кыларым сана, нихайетсиз мерхаметин илен йене ғалип этэсин олары, кемниклерини билелер ве истифара кельме илен махфиретлиғе найиль олалар. Белли кераметли Рабби, хабул эйле хажетими ве бу диледигими тэкмиль эйле, йох ки йылайых олдухларындан (зира йылайыхсызлар эр тўрлў мерхаметэ ве афлыға), лакин меним атирим ве бу жўмне азизлерин нийазлығы ичўн, олар ки исмин ичўн ханнарыны ахыттылар, ве тўрлў жефалара найиль эттилер тэннерини, ве дўнйанын эр тўрлў сефаларыны инкяр эттилер сенин мухабетине найиль олмах ичўн, имди хабул эйле хажетими, мерхаметли эксан этижи Рабби". Ол дэм жўмне азизлер сежда эттилер Панайа илен, нийаз эйлеме илен Раббийе: "Мерхамет эйлесин жўмне буларын хажетлерини хабул эйлеме илен, кереметли ӧкўм саабу Рабби". Жевап этти милайим йўзўлен: "Йа Валитэм, мерхаметли нийазын илен йендин ве меним хазебими мерхаметэ кетирдин. Имди дилежегин олсун, ве сиз, достларым, ве хардашларым, ирижаныз илен ӧкеми тэрахума тэптиль эттиниз. Имди исрал этэйим йене дўнйайа вайиз тэллалет кимселери, йунахкерлери йордама хойсуннар". Булар дэдиктэ Рабби, тўш тамам олду. Ве бу тўшлери жўмнесине сӧйледи бу Папаз манастирин Рохпаннарына, ве инам этсиннер, дэй, керчек олдуғуну кӧрдўгў тўшў, базы кимселерин сырдар йунахларыны бейан эйледи айры эр кезе, бирер-бирер, олары ки Рабби буна бейан эйледи, олара сырран сӧйлесин, йордама келелер. Булары сӧйледиктэ бу Азиз Рухуну Аллахтаалле хазретлерине тэслим эйледи.

Имди келин, мухабетли хардашлар, бу жоғаплара хулах вереннер ве охуйаннар, йунахларымызы ағлайалым, бу бозулажах дўнйа да ағлайалым ки, орада эбэдийет фирйатланмайалым, хеласлығымыза ихмаллых кӧстэрмейелим, зира ӧлўм келир ве бизи алыр кутуз аждэр кибик. Эмен китаплары охуйуп насаатлара хулах вермейелим, батэху сора истифара кельмейип йунахларда халмайалым, зира бу шей ичўн асла бир файдамыз йохтур, зира китаба хулах вереннер хеласлых булмаз, лакин Аллағын тэмбихлерини тутаннар хеласлых булур. Имди йа мумбарек Христийаннар, хеласлығымыз ичўн хайыралым. Еким нийаз этэр бизе, илаж этэлим йендимизе, ве биз не ичўн ихмал этип ўшенириз? Ол йендиси бўйўк тэрахумулан келир, ахчасыз бизе саалых вермейе, ве биз жахильлер, не ичўн эрет этип ирезиль этэриз ол хадар керамет тэрахумуну? Эй, не аман жахильлик, фикирсизликтир бу! Султан Валитуллах бизим ичўн дайыма Рабби Эфендийе нийаз этэр, бизим хеласлығымыз ичўн, ве биз не ичўн намкӧр олуруз бу шекиль керамете? Халхалым йунахтан, мухабетли оғулларым, шўкўр этэлим бикир хыза бизе эттиги эсапсыз мерхаметлере, бахшышлара, алдыхларымыз ве эр кўн алдығымыз пешкешлер ичўн кӧнўль паклығы кӧстэрэлим Панайайа: "Бели салых досту, ве инсан досту Бикир Мерйем, йўжелериз, шўкўр этэриз ве зиғнетлериз сени, кераметлерини тэллалых этэриз, мерхаметини инкяр этмезик, тэдарик хорумана намкӧр олмазых, рахим тэрахумуну итираф этэриз, мутахмин олуруз эсапсыз бахшышларына, хетайетлерине, се-

нин хекметлерини тэзбихлериз. Сенятларымызын эвельки йыхылмасыны халдырдын. Сен бизим бозулмуш тасфиримизи эвельки гўзельлиге тэптиль эйледин. Сен хасеветли ажылары эвельки Эванын ажайип Мевлутлуғун ферахлыға чевирдин. Сенин себебиндэн женнеттэ асылы хылыч йери дёндў. Йол ачылды, сефалығын хапусу ачылды бизе, ве женнетин эвельки незетине найиль олдух. Сенин себебиндэн фесатлыхтан хелас олдух, ве сонки тирильмемиздэн йене симави падышахлығы ӧмўтлериниз, бизим хеласетлигимизе сени имдатчы хоруйужу умарыз. Сенсин бизим ферағымыз, ве кўллўйет мескянетин метинлиги. Имди сен эр шейе кудретли метин нимертлердэн намны Султан хыз итимат илен нийаз кыларыз, хажетине хор бахма, сихлеттэ оланнара имдат эйле, серсемниктэ оланнары хору ве ағыр хазеплери милайим селаметэ кетир, серинлик солуғу вер тарлыхта оланнара, тамамныға хадыр олмуш икен хажетэ кӧре тэкмиль эйле нийазымызы, валитэ киби Эва да ирижан хабул олур зийадэ, ве йери дӧнмез асла, хуветин фет олунмаз, ве кудретин мукерремдир йенильмез. Сенин кудретине харшы олмуш йохтур. Жўмне неснелер сана мутудур, эмрине эр шей идаат кылар. Ӧкмўне жўмнеси хулдур. Сендэн Мевлут олан Христос жўмне махлуктан йўжеле метин этти сени, ве сенин нийазын илен эр шей тэкмиль этэр, ферах этэр сенин хажетине, нийазына севинир. Тэкмиль эйлемесине харшы олмаз, сенин зиғнетини йендисинин зиғнети олмуш кибик сайар, ве борчлу эвлат кибик хажетлерини тамам этэр. Йа Султан Валитуллах, мен дэ сана ӧмўт эйлемейлен кудретине, ве инсан достлуғуна мейва вермейен дудахлардан сана мейва сундум, сана кӧре илайыхсыздыр, лакин сана ғалибими бейан этмеликтир, зира мендэ олан кудрет мухабети йанылмаз, ве лакин даа азим неснелерин ӧмўтлери бу мухабеттэн йеридирлер. Йане дўнйа зиғнетлерин ӧмўтлери, сенин мухабетиндэн, мен хулуну айырт этамазлар. Имди йа мужузетли хадыннардан хадын, Султан Валитуллах, нимертлердэн намны, тэрунимин алеви тэселласы, ахз-у-хапз этип хабул эйле меним бу кудретсиз хетайеми, йох ки борчлу олдуғум киби сана (зира энд'ер ки кўллўйет йылдызлар эльфазлы тильлере тэптиль олса идилер, ве даа диреклерин йапрахлары, хадыр дӧгўльдўр, илайыхлығылан метиннейе намнайалар), лакин меним зайыфлығымын ве алчахлығымын кудретине кӧре амельлере бахмама илен, иллем кераметин илен йахлашма илен, мерхаметли инсан досту киби, йунахларымын махфиретлигини вер, ве Симави падышахлыға найиль эйле, ве эр шей кудретли Оғлун Аллахтааллейи милайим мерхаметли эттир мен хулуна. Хатта ки дайыма эбедиль шўкўр этэлим сана, ве сендэн Мевлут олан Аллахтааллейе, эвельсиз Бедэри илен барабар, ве салыхетли ӧмўр верижи жўмнедэн Азиз Руху илен, эбедлерин эбедлерине дэгли. Аминь.

Колофон

1938 сенедэ Априлин 2-синдэ йаздым тэкмиль эттим Йисус Христос Эфендинин хувети илен бен, йунахкер 75 йашына ихтийар Аллахтаалленин азиз эйи хыйметли жевайир жоғапларыны Попов Стэфан Ѳеод. Не мутлу бу китабы охуп мукуф олуп Азиз Аллағын тэмбихлерини тутаннара, не мутлу!

Ӧлўм келир, ӧлўм олур, элим чўрўр, топрах олур, йазан охуйан раһмет алыр, бу йазыланнар дўнйайа халыр. Шўкўр Бедэре, ве оғула, ве Азиз Руха, ве шимди, ве дайыма, эбедлерин эбедлерине дэк. Аминь.

ГП: 33-65.

Колофон

Кене бен Димитрий Алексийевич Титоренко бу киат тўркче булдум йазулу. Охудум, бахтым ки сӧйлер аллаын келамларыны. Охудум. Ол вахыт йўрегим ажыды урумче бильмеэн христианлара, сағындым рабим аллаа ве Велидээ-бикире, ве хуветиме кӧре бейан этип, маһсул олсун кӧренлере, ве эль йазан бир кўн чўрўр, ве йазысы чох ӧмўрлере турур. Аминь.

1861 сенедэ феврарын 13 тэслим эттим бу несаат китабуну йазып бен Димитрий Алексиович, бен охудум, вукуф олдум аллағын жоғапларыны. Буну йазанын элине саалых. Аминь, аминь, аминь, аллах, аминь. 1864 сенедэ. Ӧлўм келир, ӧлўм алыр, элим йазар – топрах олур, йазан охуйан раһмет олур, бу несаат китабы дўнйада халыр. Аминь, аллах.

ГТ: 1а.

РУКОПИСНИЙ ЗБІРНИК Г.С.ХАРИ

...ичмем. Хемен ўч киши эльйазысы илен саадэтлик эйлесин катиль олмайа илайык, дэй, ве ол дэм ол дӧвлетли ўч кишинин ӧгўне дэди: “Эйи кӧле алдым”. Ве бу катыныны ӧрселеди, зина эйлесин, онун илен беле йатсын, дэй. Бунлары дэдикче йенди эли илен киатыны йазды. Ве ол дэм хайыл олду вали ӧльдўрмеэ буну. Ве баба олдухта ве дӧвлетли оғланы чағырды, дэди она: “Вар валинин эвине кит ве кендине дэ ки, селам этэрим, дэй, ве бана жоғап кӧндэрсин”. Имди оғлан китме илен кечти онда ки литурғиа олур эди, олунур эди

Апостолос. Ол дэм оғлан бабасынын тэнбеғини тўшўндў ве эклисеэ кирдиктэ литурғийа тамам олунжаадах турду ве ол напак хул аврет илен зина эйлеэн валинин келлейи кöндўрмесин кечиктиғини бахмайлан дэди дöвлетлиэ: "Энгер эмир этэрсен, китэим бен кетирмеэ". Ве дöвлетли дэди: "Кит, кетир". Имди секиртэрек китти койа ки, бир хазне алаждах, дэй, ве валинин эвине йетиштиктэ кирди ичери, селам верди валиэ ағасынын тарафындан ве орада желат оғрун турур эди хылычылан. Ве ол саат бунун башыны кести ве ол келейи бир илеген ичине хойдулар ве йайхадыхта бир кескире [< пешкире] сардылар ве мўхўрлер экен öтээки сучсуз олан хул да кельди литийасыны тэмам эттиктэ ве валиэ селам вердиктэ ағасынын тарафындан бундан пешкир илен мўхўрлў келейи алды ичиндэ ве олдуғуну бильмемейлен ве бу оғлан ағасына киттиктэ ве жўмлеси буну кöрдўктэ тажип халдылар хусуса ағасынын аврети не ичўн ону кöндэрдилер ки башыны кесселер керек ве бу сағ йери дöндў ве буна не кетирдиғини сивал эттилер ве жевап эйледи дэди: "Ниже ки бана сыпарыш эйледин, эфенди валиэ селам кöтўрдўм, ве ол саат бана бу шей верди, кетиреим сана верейим, анча не эттиғини бильмем". Ве онлар пешкири алып мўхўрў бозмайлан зина этэн кимсенин келасыны булдулар ичиндэ ве дöвлетлинин аврети шашты, тажип халды ве вафир земан сессиз-седасыз халды. Бадэху сора ахлы башына кельдиктэ хак тааленин хайка öкмўнў аннады ве ончулаын олмасын дэ йенди дэ хорхмайлан кемлигин себеби киби тэрендэн ағлайып ферйатланды ве эшкиаре йунағыны бейан эйледи дэмейлен: "Беним эфендим, кемлигин себеби ве хорхарым ки амельлериме кöре оғрамайым, зира сахлы шей олмаз бейан олмайсын, бен, эфендим, мундар йунах этэр идим катл олунан кулулан, бöўн ўч бучух сенедир ве сенин хаберин йох иди, ве бу йени алынмыш кöле жўрўмсўз тэмиздир бана ол хöрматы ве бунунулан асла йунах эйледим, лакин нахак йере ифтира эттим бечаре бен зевалы бу хула. Имди хактыр раби ве адалетлиғи север тилер эргесин амелине кöре эйвазыны этэр. Имди аф эйле сучлу, эфендим, Аллаха эскина олсун ве бир дахы бу кўндэн маадэ сана суч эйлемейим. Имди жўмлесини титреме тутту тажип халдылар ве инсан достлу рабиэ шўкўр эттилер, зира йенди хулларынын нийазларыны асла йери хоймаз. Ол дэм дöвлетли оғлана сивал эйледи: "Не амельдэ олдуғуну бейан эйлесин ағасына ве фазлетлиғини ыкрар эйлесин?" Ве оғлан эвельки олан эйиликлерини наиль эйледи ве сора ки ғарип тўштўғўнў бабасынын бедэрине эттиғи итаатлығы кöле йерине сатылсын ихтийарлығыны атасынын пешмелейе ве атасындан алдығы литурғийайа китэ, дэй ве жўмлесини эшкиаре наиль эйледи ве ол дöвлетли бунлары дуйдухта йох ки хул йерине хойду оғланы лакин халис эвлады этинди берабер софрасына отурдур уду ве берабер кездирир эди ве дахы бўтўн малына мерескяр этип йаздырды оғланы. Имди биз дахы хардашлар Аллахтааленин шераэтиндэн хорхарых ве эклиседэн фарик олмаалым ве хорху титреме илен туралым тамам олунжаадах Христос эфендии кöзлеримиз илен кöрўр киби ол ки бизе ахыр шераатэ öкўм этэжек ол хорхулу кўндэ ве эклисе темам олмасын тасрайа чыхмаалым ве асла кимсе хадыр олмайа мусаабет эйлесин эклисе ичиндэ зира бейўк сыхлети олмайан эклиседэн тасра чыхарса йахот мусабет этэрсе дўнйа чиркефлиғи ичўн Йудайлан бирдир ол ки Йуда межилистэн халхып Христос эфендийи эле верди намкöр йезид кешке. Биз дахы ол нийеттэ олмайып Аллах таале хазретлеринин ферман тэнбихлериндэ булуналым ки Султан Валитулах Панайанын ирижа минетийлен ол хорхулу шераэтин хазебине оғрамайалым орада ки жўмле адалет оланларда титирерлер лакин сериф жейнетэ эбедиль хейата наиль олмаалым. Амин.

ГХ: 7–14 (Попередні сторінки відсутні).

Йағуди ушағынын кинониа алып атэше хойдулар ве йанмадығынын бейаниндэдир

Анатол семтиндэ бир йағудинин йеди йашына бир эвлады варды ве бу Оғлан бир кўн христийан чожухларыйлан барабар уйду ве эклисейе китмейлен Христос эфендинин ханындан ве тэниндэн кинониа алды öтээки ушахлар эттиғи киби. Ве папаз таныма христийан чожуғу сан этмейлен кинониа верди буна. Ве антиδоройи йедиктэн кери эвлерине китти ве аталарына накиль эйледи. Ве бунун бабасы öкеленди Христос эфендинин душманы киби ве интикам алмайа истэмейлен чожуғун туттуғу иштэн бирдэн чожуғуну хапты алды сучсуз йунахсыз экен ве бир йанмыш кўльхана брахты, дахы зийадэ одуну брахты, тэзйе кўль олсун, дэйин. Лакин Бағдад тарафында ўч чожухлары кўльхандан хоруйан Раби бу мумбарек чожуғу да эсиргеди, атэшин алевиндэн ве хуветиндэн хелак олмады. Лакин бир серин йердэ турмуш киби турур эди. Буну чожуғун анасы кöрдўктэ ферйат этти ве сейирдди сан эттиги атэше кўлўнў булсун чожуғун ве дахы ғайры христийанлар китмейлен бахтылар чожуғу атэшин ортасында турдуғуну сағ ве тири ве не кийими ве не бир хылы зийана оғрады. Имди тажип халып шашмайлан тасра чыхардыхларында атэштэн жўмлеси аваз эттилер керектир ки бабасыны атэш ичине атсынлар эттиғи-

не кöре булсун. Имди бағладылар буну ве кўльхана аттылар ве ол саат кўль олду бечере ве чожух сивал олунду ве жевап этти дэди: “Экмеги йедигим эклиседэ олан хары хужағында максими тутан йанымда турур эди ве эсбабыйлан бени öртэр иди, ве атэш бана асла тухунмаз иди. Ол дэм аннадылар Панайа иди азиз кинониа бахшышындан кöрдўғўнў. Имди бу шекиль йағуди эврети хак иманы аннамайлан чожуғулан барабар ваптиз олду ве дахы ғайры чох йағудилер иман кетирирлер бу себап ичўн Рабиэ Йисус Христос эфендимизе, она ки хамт ве зейнет керектир. Амин.

ГХ: 14–17.

1877 сенедэ октовриосун 17-си ланбайы башладым йахмайа.

ГХ: 18.

Харков салта бир исана вердим. Бен охудум, вукуф олдум айын жоғапларына, бахтым ки, йўрегим ажыды урумчас бильмейене. Сағындым öгретмейе. Бен Θеодор Δимитров Хара.

Аллах керчек.

1880 Ғаврил Хара, алдым пара 55 рубле. Трофим.

ГХ: 19.

1881. Катерина Степановна Топалов.

ГХ: 14.

АЛЕКСИОЗУН НАКЛИЙЕТИН БЕЙАН ЭТЭРИЗ

Ол заманда христийан падышахларын кўнўндэ Аркадиос ве Онориос падышахлых сўрер иди. Онларын кўнлериндэ бир адам вар иди Венедиктэ, пек зийадэ дöвлетли (*дэвлетли.* – Варіанти за рукописом Миколи Кириловича ДМИТРІЄВА з Камари, стор. 56-74) иди, (*адына Эфимианос дэрлер иди*) падышах (падышағын) хазнадары эди, йане везири иди, кямиль адам иди, дўнйа малы да чох иди (*уду*), жан тарафындан да пек эхтийатлы иди, Христос эфендинин темам тэнбехлерини (*тэмбеғини*) тутан хулу иди, (*ве*) жўмледэн зийадэ зекят вермейе мухаат (*мухайет*) эди, ве эр кўн истэйенлере малыны дағытыр иди, ачлары тойурур эди, чуплахлары (*чыплахлары*) кийиндирир эди, ғариплери хабул этэр иди. Бунун бунбарек (*мумбарек*) эвлери фухаре лиманы ыды. (*Бунун алтын*) раатлы (*рахтлы*) хушанмыш, парлах-паслах (*парлах эссаплы*) хуллары чох иди. Бу метин дöвлетли кўндэ бир кере йемек йер эди, иптида чаршыйа варыр, фухарелери жем этэр, ондан сора софрасыны хурар иди ве йендиси туруп хызмет этэр иди. Хайырым даа зийадэ ола, ама хысымлары чох кере алейиндэн дэр идилер. (*Дэвлетли фухарелере хызмет этмек тўшер ми, нечин хулларына этэрмийор),* бу метин дöвлетли (*дэвлетли*) бунлара жоғап (*жевап*) верир дэр ки: “Алчах кöнўльлўгўнен бунлар Рабимизин хардашыдыр, Йендиси дэмиш Азиз Эфангелиоста: «Онлары северсиниз не хадар эйилик этэрсениз, маабетлиғе (*онун мукабелесини*) веририм, бирине бин хат ве жейнет алеэтэ (*женнет алеме*) найиль этэрим»”. Бу дöвлетлинин (*дэвлетлинин*) аврети дэ йенди öгўндэ (*кендине уйғун иди*) исмин Аглайа (*исмине Аглайыс*) дэрлер иди, пек ихтийатлы иди, экиси дэ Аллағын йолуна кезерлер иди. Лакин хасеветлери о иди ки (*нейди*), эвладлары олмаз иди: “Малымызы öльдўктэ мейанжы (*мирасчы*) алыр”,– дэйен (*дэй*) Христос эфендийе ихтийат илан ибадэт этэрлер иди (*ки*), бунларын (*бунлара*) табийетлерине кöре эвлад вере. Аллах таале дэ бунларын тилегини хабул эйледи. Ол кўнлердэ Аглайа (*Аглайыс*) хамле халды. Ве доғурду бир оғул. Адыны Алексиос хойдулар. Бу метин дöвлетлинин (*дэвлетлинин*) эвиндэ бек бўйўк севинч олду. Ве ачан ки ушағы мемедэн кестиктэ, буну охумайа вердилер, ве öгренди, тэмам кямиль олду, ве фикириндэн илимдар (*фикирдэ алимдар*) олмайлан тэзже öгренди, эклисемизин китапларыны элине алды ве лени (*элини*) кайда тамам этти, илимдар олду, мукуф (*илим öльчў вукуф*) олду ки, дўнйа фаны олдуғуну, (*тэмельсиз олдуғуну ве öлўм вар олдуғуну*) бильдиктэн сора бир эйи ахыл тўшўндў ки, дўнйа(*нын*) малыны ве ихтисамыны ве сефасыны ыкрах этти ве атасындан йизли (*бабасындан гизли*) хылдан кöльмек кийер иди (*кийди, тэнинин ўзериндэн ве тыращдан дыбалар кийер иди*) ве сом сырмадан тохунмуш, асла беним сырымы кимсе бильмесин, дэр иди.

Бабасы буну эвлендирмейе истэр иди (*чахт этэр иди*) ве тэфтиш этти бўтўн мемлекетлере ве Венедиктэ (*бўтўн Венедиги*). Булдулар бир падышах синсилесиндэн бир гўзель хыз. Нышан вердилер, велакин Алексиос кöк йўзўндэн айырылмаз иди. Асла бу фаны дўнйанын ишлерини фикирине кетирмез[ид]и, дайыма ибадэт этэр иди, йизли (*гизли*) жўмлесинин ғалибиндэгини билижи Аллаға (*Аллаха*) кöз йашыны чешме киби тöкер иди: “Хутар бени, дўнйанын тузахларындан”, – дэр иди. Бу жоғаплары сöлейип сабаажес (*сöйлейерек сабаадак*) ағлар иди. Саба олдухтан сора эклиселере варыр иди зийарет этмейе, фухарелере (*зекят*) йизли (*гизли*) верир эди. Онларын дувасыйлен Аллах тааледэн буна раатлых верильди (*Аллах таале буна ыраатлых верир эди*), ве бабасына дэр ки: “Бана эвленмек лазым дэгильдир. Бу дўнйанын дэрдини чекемем”. Ве бунлар сыхлет этип

дэр эдилер (*идилер*) ки: "Сӧзӱмӱзӱ динне (*динле*), зира (*зире*) келин дэ сенин киби гӱзельдир, асла маанасы булунмаз". (*Ве бу да начар*), падышах атасына харшы кельмейим, дэйен, эшкяре хайиль олду да йазылды дӱгӱн тэскересине (*тэскерине*). Ве лакин кӧнӱлӱ дэ ғайры (*кӧнлӱндэн хайыры*) фикирдэйди: "Бир билинмез йере хачайым, ве бикирлигим бозулмасын". Вахыт кельди буну стэфанос этмеэ. Кӧтӱрдӱлер буну Айос Вонифатосун эклисесине, стэфанос эттилер ве чох зиннетинен ве ғайыр сазларынен (*хайрсызларылан*) ве йедиклери ичтиклери (*ве йедилер, ичтилер*) падышах тэбабелери дӱгӱн сарайында йенди (*кенди*) хысым ахрабалары адэт ӱзерине ахшам олдухта дува эттилер, кӱйев илен келини бир йере хомайа – екисини бир йере хойдулар (*ходулар*). Ве Алексиос келин илен бир йере халдыхтан сора ибадэт этэр иди бир мафир заман (*земан*) бӱтӱн эвин алхы йатынже (*йатынжа*). Ондан сора хавтаныны (*хафтаныны*), йӱзӱгӱнӱ, хушағыны сарды бир йере дэ онларын (*онлары*) киймеди, йох иди. Тэслим этти келине: "Бунлары сахла, беним севгилим (*севгӱльлӱм*). Аллах таале бизим арамызда олсун, диванындан бизи айырмасын". Бу жоғаплары (*жеваплары*) дэди дэ килерине варды, чох алтын алды, жевайирлер алды, ве инжилер алды халдырдығы хадар. Чыхарды дыба урбаларыны да кий(*ин*)ди фухаре урубасы (*урбасы*). Келине дэди ки: "(*Сени*) Аллаа сымарладым Аллах билинже (*биленже*) ола",– дэди. Чыхты, йалыйа варды. Вардығыйлен (*Вардығы киби*) Аллағын эмрийлен (*х*)азыр йеми (*геми*) булду. Бу йемийе (*гемийе*) минди, Атальяйа чыхты ве харадан Ах Денизе варды Эдэса дэдиклери йере. Онда Христос эфендинин тасфирини верди Ананас зоғрафоза. Авғарос падышаа пешкеш кетирдилер (*кетирмишлер*). Авғустозун 16-сында олур йортусу (*йортысы*). Онда булду бу монастири азиз махрамайлен (*махрамайлан*). Ону кӧрдӱктэ сазыман олдулар (*олду*) ве ондан (*онда*) ол хадар алтынлары, ве жевайир ташлары, ве инжилери фухаре (*дағытты*), кыйафетин(*д*)е эски урбаларынан (*урбаларылан*) Христос эфендинин жемалыны назар этип отурур эди (*уду*) ве христийанлардан зекят тиленип тамамындан (*аржар иди даамына*), арттығыны фухарелере верир эди. Йендиси (*Кендиси*) ибадэт этэр иди. Базар кӱнлериндэ металовис (*металавис*) олур эди (*уду*), оруч тутар иди, метаниа этэр иди. О(*л*) хадар олду ки – кӧзлери уйулду (*ойулду*), йӱзӱнӱн суфаты харарды, тэни хуруду – эмен тэрисиндэн кемиклери кӧрӱнӱр эди.

Ве атасы-анасы (*бабасы-анасы*) бахты ки саба олдухта, Алексиозу (*Алексиосу*) эвин ичине (*кертэдэ*) булмадылар, тэк (*эмен*) келини булдулар йалыныз (*кертэдэ*) – ӱскӱт хасеветли турур эди. Хачан (*Ачан*) ки анасы-бабасы дуйдулар Алексиозун ғайып (*хайып*) олдуғуну, кӧкӱсӱнӱ уруп (*кӧксӱнӱ дӧгӱнӱп*) ажы-ажы ағларлар иди. Бахтылар ки кӧз йашы тӧкмедэн файда йох, адамлар дэдилер (*тайын эттилер ве*) эр йере тэфтиш этмек ичӱн ғайетиндэн (*ғайеттэн*) арарлар иди йалылар кенарында (*йайылары*). Асла бир (*х*)абер аламадылар. Ве лакин ол (*арайан*) адамлардан бир(*иси*) экиси (*вармышлар*) Алексиозу(*н*) олдуғу йере вармышлар, онда буну суал этмишлер, асла буну ким ки (*кимсе*) ахлына кетирмезлер иди бу олдуғуну бильмездилер, зийадэлеринен зеруред (*зарурет*) эди, хуллары зекят (*т*)а вердилер буна, ама йене (*гене*) танымадылар буну. Фухаре хыйафеттэ (*кыйафетиндэ*) олмайнен чох оруч тутар иди, тэни забун олмайнен (*олмайлан*) кимсе танымады (*буну*), ама Алексиос кӧкӱсӱнӱ (*кӧксӱнӱ*) кечирир иди ве ағлар иди Аллаа шӱкӱр этип дэр иди: "Йа Раби (*Раббим*), сана шӱкӱр ки бени илайык кӧрдӱн, хулларымдан зекят алдым". Хачан (*Ачан*) ки ол адамлар чох шейирлер (*шеэрлер*) ве кӧйлер ве монастирлер (*монастырлар*) кездиктэн сора бахасын ағламай ве фирйат (*фиған*) этмей дӧгӱнмей йалыныз Эфимианосун (*Эфимианозун*) эвиндэ тэкмиль (*дэгиль*) йа мӱнкӱндӱр сӧлесе (*сӧйлесек*) ки бӱтӱн Венедик падышах сарайында ве бӱтӱн хысым (*кимиси*) ахрабасы да дӧгӱнӱп ағлар ыдылар (*ағларлар иди*) эр авретлер (*эркеклер ве дишилер*) ве (*ве ки*) максим (*махсым*) ушахлар биле ағларлар иди ве атасы-анасы (*бабасы*) асла бир тэсел(л)ах аламазлар иди бӱтӱн эвдэ оланлар хара урбалар (*хара*) кийдилер ве валидэси жӱмлесиндэн зийадэ (*харалар*) кийинди бир оданын ичине кирди пенжерелерини хапатты (*пенжерелери хапады*), пак урбаларыны чыхарды, хылдан урба кийинди артына асыр (*алдына хасыр*) башына бир хара(*р*) чувалы йастых этип ғарип киби йатыр иди эр кӱн ағлар иди севгили (*севгӱллӱ*) оғлунун асретлигине (*асретлигини*) ве ол талейсиз келин(*и*) дэ жӱмлесиндэн (*зийадэ*) ғарип (*киби*) ағлар иди тэз вар олан (*тэз вары*) туллуғуна йане ахлына кетирмедиги (*ишлери*) онлар, асла кимсе халмады о эвин ичин(*д*)е кӧз йашы тӧкмедэн (*тӧкмейен*), эвель жӱмлесиндэн зиннетли сарайды (*сарай иди*), шинди жӱмлесиндэн ажылы олду, ағларлар иди эвладлары ичӱн (*ичин*), ама йенди (*кенди*) бахшышлы севинир иди ғурбет(*т*)э Раб(*б*)и(*й*)е шӱкӱр (*шӱкр*) этэр иди ки йендини хутарды дӱнйанын изиетиндэн ве йендини (*кендини*) сахлар иди, асла кимсе бильмеди, отурду онда 17 йыл дыр ки (*чи*) беле (*бела*) захмет чекип шинди бунун азиз ишине бахып райет этэрлер иди азиз (*кенди исе*) райетиндэн хорхту (*ки*) Аллағын (*Аллаын*) йолуна райетими ғайып (*хайып*) этмейим дэди, файдасыз икрам илен (*лен*) фикир этти,

бир ғайры (*хайры*) йере варайым ки, хайырым чох ола, ве халхты, лимана кельди, бир йеми (*геми*) булду, Килийе китэр иди (*китэйорду*), онда Айос Павлозун монастири вар иди. Онда варып сакин олайым, дэди. Дэрйада (*Дэрйа*) йелькен этип китэр экен (*китэркен*) бунлары (*булары*) бир фуртуна тутар (*ве*) бир даа бахтылар ки (*бахтыларса*) бабасынын велаатына (*велайетине*) кельдилер Аллағын кераметилен (*керамети илен*), азиз фикир этти йолунҗе(*й*)едэк ғайрысыны (*хайырсыны*) нышандырмайым (*усандырайым*) дэди (*кенди эвимдэ сакин олайым дэди*) ама кимсе бильдигини истэмез иди себебим (*савабым*) чох ола эк(*к*)лисейе варып проскинис этип йалварды йендине (*кендине*) хувет верей фикирине хойдуғу тэмам эйле (*ходуғуну тамам эйлей*) бир хач эк(*к*)лисе(*й*)е варып ибадэт этти келир экен (*икен*) бабасына (*и*)рас кельди падышах сарайындан келир (*келер*) иди мафиф (*мафир*) аскер илен. Адэт ӱзери (*ӱзере*) Алексиос буна сежда эйледи, буна дэди ки: “Рижа этэрем (*этэрим*), сенин дӧвлетлиэ (*дэвлетине*), бен ғариби эвине аласын, отурайым сарайынын кӧшесиндэ, сенин хулларынын софрасындан тӧкӱлӱр (*тӧкӱлен*) парчаларынен беслeнейим, Аллах таале берекетини версин эвинин, бу бана эттигин эйилигин мукабедэсини (*мухабелесини*) Аллах (*Танри*) сени кӧк йӱзӱнӱн (*йӱзӱн*) падышахлығына мийасер эйлейе. Ве энгер ғурбет эльдэ бир хысымын вар ыса, Аллах насип этсин, кӧресин истэдигин киби”. Бу җоғабы (*җевабы*) дэвлетли ишитинҗес (*эшитинҗе*) ағлады: севгили (*севгӱльлӱ*) оғлу атырына (*атирине*) кельди. Фухарейи эвине алды ве бир йынамдар (*намдар*) хулуна тэслим этти: “Буну эйи бах,– дэди.– Эмен буну кӧз этэсин, эр не истэрсе вересин”,– дэди *(тэслим этти буну: “Эр не истэрсе вересин*). Бир эйи одайа хойду (*ходу*). Оданын хапусу келинин пенҗересине харшы иди. Имди Эфимианос йенди софрасындан дам кӧндэрир эди (*дам кӧндэрирди*), лакин Алексиос базардан базар металоғис олур эди (*металавис олур уду*), сора даам йер иди, йедиги эки парча ӧкмек бираз (*бираз*) да су, (*ону да*) ӧльмейим дэйен (*дэйин*), ичер иди. Сабаадах (*Сабаадак*) ибадэт этэр иди, кӱндӱз даа зийадэ. Шейтан инсанын эйилигини истэмез, бунун сабурлуғуну (*сабуруну*) кӧрдӱ дэ тишлерини кыҗырдатыр эди (*иди*) ӱзерине, фыс верир эди (*иди*) хызметкярлара (*ки*), буна изиет этсинлер, дэйин, ве базысы сӧкӱп йӱзӱне урурлар иди, базысы да силе(*йнен*) урурлар иди, базысы да хапусуну (*хапулары*) йайхайып суйу(*ну*) ӱзерине тӧкерлер иди, ве ғайыр (*хайыры*) җефалар этэр иди эдэпсизлер, бу җефалара хатланды, бу азиз билир иди шейтанын шери (*хайыры*) олдуғуну. Асла бир кӱн ах этип бунлара аҗы җоғап (*җевап*) сӧлемеди, ве лакин эфендисине йалварыр иди сонунадах (*сонунаҗе*): “Сабур вер”,– дэйин, чектиги(*м*) зааметини себасыны йитирмейим (*зааметин савабыны итирмейим*), дэйин. Йалыныз бу җеза дэгиль, лакин даа зиадэ иди чекильмез асла, зире келинин пенҗересиси харшысында (*й*)иди. Имди бу тарза (*тазе*) келин истэмеди бабасынын эвине китмеэ, хайнанасынен (*хайнанасы иле*) отурур эди (*уду*), дайыма ағлар фиған этэр иди тэз вар олан (*тэз вары*) туллуғуна, анасы ағлар иди бир дане оғлунун асретлигине (*асретлигини*), чох йыладах достлары тэсел(*л*)а верирлер иди, ама йене йӱреги совумаз иди, не хадар кӱн кечер, йыл кечер, севгил(*ьл*)исиндэн (*асла бир*) абер аламады (*аламаз иди*), о хадар йӱреги доғраныр эди, ве чох керес (*керез*) ишитир иди азиз Авретинин (*авретинин*) сӧ(*й*)ледиги(*ни ве*) манелери(*ни*) харыларын адэти ки (*христианларын адэти киби*), тӱннен (*тӱнлейин христиан*) хардашлар насын (*насыл*) сӧ(*й*)лер иди: “Хачтын бен бечаредэн, насын ки (*санки*) сана шейтан ми кӧрӱндӱм. Насын велайеттэ булунурсун, беним севгил(*ьл*)и эшим? Насын (*Насыл*) олдун, беним татлы стэфанозум? Нечин бана (*бӧйле*) бек йӱрекли кӧрӱндӱн? Баре бир кӱн турмадын ки ич олмаса йӱзӱнӱ кӧрейдим! Кӱнеш киби кельдин йанымдан (*йаныма*), (*р*)ӱзгяр киби учтун! А беним севгил(*ьл*)и эшим, вай беним севгилим! Ӧмрӱме аҗап (*аҗеп*) бен сана не кемлик эттим, не сучум вар иди ки бени икрах (*икра*) эйледин, чӱнки (*бени брахып китмек фикирин вар иди? Нечин*) бени бу хадар дэртли эйледин? Сенин ичӱн (*ӱчӱн*) йанарым, бунча йылдан бери бир мектӱп тэ кӧндэрмейирсин ки эйи тэрайымсыз бильмем (*бильсем*) ғурбет эльдэ насыл эгленирсин (*эйленийирсин*), нередэ отурурсун (*отуруйурсун*), бана да бир (*х*)абер кӧндэрсен ки, бахайдым, не дэр эдин, ама бени (*асла*) фикирине кетирмейирсин (*ки*) эмен бана файдасыз стэфанос олдун, сен бана бу хадар тэрайымсыз таш йӱрекли(*к*) эттин, бен дэ сендэн даа зийадэ этэйим, эвейик хушундан ӧрнек алайым ки о иллесиздир, о ачан эшини йитирир, асла йешил дала хонмаз, не йер, не ичер, не асла ӧтэр, (*ве ағлар-сызлар ве эмен дайыма хасевет этэр ӧлӱнҗейедэг*) бен дэ дахы буну(*н киби*) этэйим, мен дэртли сытарасыз (*сытаресиз*) ғарип эр кӱн ағлайым ве фирйат илен кӧзӱмӱн йашыны бир ырмак (*ырмах*) киби ахытайым, ағлайа-ағлайа (*ағлайым-ағлайым*) дэрдимдэн ӧлейим”. Бу җоғаплары (*җеваплары*) дэр иди бунун харысы. Ве валидэси дэ даа зийадэ ағлар иди: “Сени (*Бен сени*) тохуз ай харнымда ташыдым, бу хадар беследим. Сен бени быраxып (*брахып*) киттин, сени доғурдухта чекмедим бу аҗылары”. Бу җоғапларын (*җеваппларын*) эписини дэ ишитир эди (*иди*) Алексиос, онун да йӱреги аҗыр эди ама,

шейтан буну аздырайым дэр иди, ама Эфангелиосун (*эвангелиозун*) жоғапларын(*ы*) харшысына (*харшы*) хоруду, фикирине кетирип дэр иди бу жоғаплары (*жевапплары*): *κεφηλον* (*Ωφηλον*) *πα*(*τε*)*ρα ημ*(*ητ*)*ερα ησπερ εμȣ* (*ηπερεμȣ*) *ȣκ εστȣμȣ* (*εστεμȣ*) *αστηος* (*αστιος*), анасыны-бабасыны ажыма(*ма*)дан дӧгӱль (*дэгиль*) чох керес ағлайып (*керет ағлайарак*) дэр иди: "Йа Рабим, сен бунлара сабур вере" (*вер", дэйерек*), ибадэт этэр иди бабасындан-анасындан ӧтӱрӱ ки ве эхлисиндэн ӧтӱрӱ ки хасеветлериндэн ӧльмесинлер, дэйин. Бу азиз бабасынын сарайында бу хадар эзиет чекти ве дэсен ки бир йыл эки йыл дэйильдир (*дэгиль*), тамам 17 йыл бабасынын сарайында сакин олду. Ол вахиттэ седа кельди буна кӧк йӱзӱндэн ки кележек жумайа кӱнӱ чектигин зааметлер (*чектиғин зағметлер*) тэмам олажахтыр, раатлығыны булажахсын. Буна тайын олан адама дэр Алексиос: "Бана бир дивит илен бир парча кеат [кетир".] Кетирди, йазды йенди (*кенди*) экметлерини, ама не дэди, сайы Алексиос беним, дэйен, йазды келине бир хач жоғап (*жевап*), ачан хушағыны, хавтаныны даа ғайры йизли шейлерини вердиги (*хайыр гизли шейлери вардығы*) заман, бунлары бабасы йалыныз билир эди, ве мектӳбӳн сонунда йазды бунлары: "Йалварырым ве рижа этэрим атама, ве анама, ве му(*ғ*)абетли эхлиме (*эшиме*) дэ, беним ичӱн (*ичин*) сахын, жаныныз ағырмасын ки, сизе бу хадар йылдан бери асретлик чектирдим. Бен дэ сизин ичӱн (*ичин*) ах этэр ағлар идим ве бир дэ Раб(*б*)ийе йалварыр идим ки сабур вере, эм жейнетэ (*женнетэ*) найиль эйлейе, иш Аллах ӧмӱтӱм вардыр (*ки*), тилегим хабул ола, зире бен дэ онун мухаабетиндэн (*мухабетиндэн*) сизе бу хадар тэрахумсуз (*тэраумсуз*) кӧрӱндӱм, йендим (*кендим*) дэ таш йӱрекли олдум, йене (*ама кене*) эйиси будур ки, Аллағын (*Аллаын*) истэдигини этэ онун тэнбеғиндэн онун тэнбехлеридир (*тэмбеғиндэн йилеридир*) ве дахы бен сизе не хадар ағладым исе (*ағладымса*), сизин бундан ӧтӱрӱ себабларныз (*себабыныз*) чох олажахтыр". Бунлары йазып тэмам эттиктэн сора артых пефат олду. Ол земан (*заман*) Венедиктэ архиэпископос вар иди Йинокентиос, дэрлер иди, бу литурғиа этэр экен (*икен*) Айос Апостолосларын эклисесиндэ(*н*) Падышах Онориос ве дэ бабелере (*бабелери*), седа кельди бунлара эк(*к*)лисенин хубесиндэн: "Эй, беним хазеп (*миннет*) чекен хулларым! Бен сизе раатлых верейим". Бу (*Ве бу*) седайы ишитинже туранлар титредилер, йере тӱштӱлер. Чағырарах (*Чағырарак*) бир вахиттэн (*вахыттан*) сора йене (*кене*) седа кельди бунлара жумайа кӱнӱ саба вахтында: Аллағын (*Аллаын*) хулундан руф (*бир жан*) чыхажахтыр. Тэфтиш (*Тэвтиш*) этип буласыз (*ве*) велайетиниздэн ӧтӱрӱ тилек этэсиниз, сахынын хафиль халмайых (*халмайын*). Ве имди першембе ахшамында жем олдулар эписи (йере жем олдулар) бир йере, ол азиз Апостолосларын эк(*и*)лисесиндэ, сабаадах (*жем олдулар*) рижа эттилер Аллаға (*Аллаа*): "Сен бизе бейан эйле азиз хулуну" ве патриарх илен Онориос падышаа (*падышах*) ве Эфимианос везирине (*везири дэ*) бир сыраа (*сырада*) турурлар иди. Ве саба олдухта тэкрар бунлара (*булара*) седа кельди ки, Эфимианосун (*Эфимианозун*) эвиндэдир о азиз. Ол заманда дэди буна падышах: "Сенин эвиндэдир о хыйметсиз (*кыйметсиз*) азиз. Нечин бизе бейан этмедин?" Бу да дэр ки: "Аллах-Аллах! Керчектир, бу кӱнедэк аберим йохтур, ве лакин варайым, хулларымдан тэфтиш этэйим, беким (*бельки*), булуруз арадығымызы". Ве эвине кельди, азырлады падыша ичӱн (*ичин*), ве патрик ичин, ве ғайыры (*хайыры*) дӧвлетлилер ичӱн ки сарайа кележеклер мумлар илан (*илен*) харшылайып, изет икрам илан (*сарайына*) алды ве сора сорду хулларына: "Ич бир адам бильмемисиниз ихтийатлы ве экметли сизин арасында?" Алексиоса (*Алексийоза*) хызмет этэн дэр ки: "Беним ахлым кесер ки, эфендим, бана эмир (*эмр*) эттигин фухаредир, зира (*зире*) бен ондан чох экмет кӧрдӱм: бӱтӱн афта оруч тутар иди, ве базар (*кириаки*) кӱнӱ металовис олур эди (*металавис олурду*) да, сора эки лохма экмек (*этмек*) йер иди, бираз да су, (*тэк*) ӧльмейежек хадар, ве сен софрадан кӧндэрдигин даамларын (*дамлары*) хайырылары йер иди, бӱтӱн йеже (*гεже*) ибадэт этэр иди, ве хызметкярларындан да чох эзиет чекер иди, бу хадар тӧкерлер иди хапулары йайхайып (*суйуну*) ӱстӱне тӧкерлер иди су, дарылдайым, дэйин. Бу сабурлу эзиет чекер иди, асла бирине бир ажы жоғап (*жевап*) сӧ(*й*)лемез иди". Ве Эфимианос бу жоғаплары (*жевапларыны*) эшитинже, секирди (*шекиртти*) айосун (*айозун*) одасына, ӱч кере чағырды. Асла бир сес чыхмады. Ичери кирди, йатағына варды, булду буну — йаты(*йо*)р, йӱзӱ ӧртӱльмӱш, сағ элиндэ тутар иди бир киат (*кеат*). О кеаты алайым, дэди, аламады. О саат чыхары секирттир (*шекиртир*), падышаа накл (*накли*) этэр, насын (*насыл*) кӧрдӱ исе, О саат Онориос падышах эмир (*эмр*) эйледи, кревант йапулду (*кревет йапылды, чох кыйметли азиз липсанозу*) ӱстӱне хомайа, ве Айозун йӱзӱне (*йузуну*) ачтылар — парлады, о хадар парлады (*парлар иди*) ки кӧз хамашыр иди бахмайа. Ве падышах илен патрик тиз ӱстӱне келип азиз липсаноса (*липсаноза*) проскинис эт(*т*)илер, нийаз этип дэдилер: "Эй, Христосун (*Христозун*) хулу, вересин бу кеаты бизе ки вукуф олалым ким олдуғуну, эй Аллағын адамы (*хулу*), бизим тилегимизи хабул эйле, зире биз жематын векилииз, энгер йунахкяр да олсах, хабул эйле". Дӧндӱ патрик тэ дэди ки:

“Бен дэ Христос эфендинин архиераасыйым (*архиереасыйым*)”. Бу жоғаплары ағлайарах (*жеваплары ағлайарак*) сö(*й*)ледиктэн сора верди бунлара (*буннара*) кеаты, ве алдыхтан сора алемин öгÿндэ охудулар жÿмлеси ишитти. Ачан ки вукуф олду ол Эфимианос бу жоғаплары (*жеваплара*), йане келине сö(*й*)ледиги жеваплары, ачан ах этип ағлар иди, халдырды ÿстÿндэн сом сырмалары, донатты, кöкÿсÿнÿ оруп (*кöксÿнÿ уруп*) сахалыны йолхарах йендини (*кендини*) халдырыр атар (*иди*), липсаносунун (*липсанозун*) ÿстÿне йырмах киби ахар иди кöзÿнÿн йашы, тэрен йÿректэн ах этип ағлар иди: “Вай беним татлы оғлум, бени нечин (*не ичÿн*) ажылара хойдун ве жефалара хойдун (*ходун*)! Вах, бен бечарейи нечин о хадар ажылара хойдун (*ходун*), 17 йылдан бери кöрÿрдÿн бени харелере кирдигими сенин ичÿн (*ÿчÿн*) жандан ах этэр идим дэ, сен йендини (*кендини бана*) бейан этмедин, а севгил(*ьл*)им, а эхтийарлығымда (*эхтийарлығымын*) тэсел(*л*)айы! Вах, бен хасеветлийе талейсизе насын этэйим ажап (*ажеп*) олунуму ағлайым йохса(*м*) булундуғуна мы севинейим ки таби этип тэ ағлайым, ама ве лакин йунахтыр ағласа бириси азизлерин öлÿсÿне. Буна сö(*й*)лер экен бейÿк севдайлен (*икен бÿйÿк севда илен*) анасы да дуйду шаматайы ве бунлар да вукуф олдухтан сора чыхтылар (*шекирттилер*) эв(*ин*)дэн чыхары йалан айах ве имди сейирчи чох олмайлан алхын арасындан кечип китэмезлер иди, ве лакин алха хычырып (*чағырып*) дэр иди: “Йер верин бана, варайым, кöрейим севгÿлÿ (*севгильли*) оғлуму, йол верин! Аллағын эшхуна (*эшхына*), эй, адамлар, варайым, кöрейим севгÿлÿ (*севгильли*) оғлуму, йол верин, Христозун достлары, варайым, кöрейим (беним) доғурдуғуму!” Ачан ки йетишти азиз липсаносуна (*липсанозуна*) келин(и) илен беле (*биле*), тÿштÿ севгили (*севгильли*) оғлунун ÿстÿне ве иштағилан öпÿп (*иштах илен öпере[к]*) чағырып дэр иди: “Вай, беним (*бана*) татлы оғлум! Бени бу хадар ажыларда кöрÿрдÿн дэ, бен фахири (*факири*) нечин ажымаз идин? Эй, беним татлы оғлум, насын (*насыл*) жанын вар иди ки, эр кÿн беним сöледиклерими ишитир эдин (*эр кÿн бени динлер идин*), сенин ичÿн (*ичин*) доғраныр идим да, асла бени ажымаз идин, эй сенин сабуруна! Кыйметлим, насын (*насыл*) хатландын бунча йылдан бери хызметкярларымдан (*хызметкярларындан*) да бу хадар дэрт мин(*н*)ет чектин, йендини (*кендини*) бана бейан этмедин! Ажылары дэф (*дэвф*) ола валитэси бу жоғаплары (*жеваплары*) сöлер(*йе*)ек ағлар иди, келин(*и*) дэ башлады сöлемейе ол хадар сöле(*р и*)ди ки, ол хадардан зийадэ ағлар иди туллуғуну, (*ве*) ғарилигини (*ғарилиғини*) йалыныз орада туранлар ағламады, мÿнкÿндÿр дэсек (*х*)айванлар биле ағлар иди, онлар да бунун ферйатына, (*мÿмкÿндÿр дэсек дағлар-ташлар биле сызладылар бунун фиғанына*), ах этэрек липсаносуну öпер иди, йырмах киби кöз йашыны тöкÿп дэр иди (*тöкер иди*) липсаносун (*липсанозун*) ÿстÿне, тишлерини гыжырдатып дэр иди: “Вах, беним веран этип кечен овайык эхим (*öвейик эшим*), нечин бени онуттун (*бу хадар унуттун*) да сонунда бени бу аллара брахтын! Сана бен не кемлик эттим ки, бени бу хадар инкяр эттин? Бунча йылдан бери эшитир эдин ферйатымы да асла бени ажымадын, йендини дэ бейан этмедин. Вах, бен талейсиздэн хачтын. Бен йарамаздан ве ғариптэн бу саата (*бу сааттэ*) келин кöрÿндÿм ве йаланжы келин киби бу саата тул кöрÿндÿм. Бен талейсиз даа йоллара бахар идим ки беним эфендим келир, дэйен (*дэйин*). Эй парлах кÿнеш, ве ай, ве йылдызлар, чох ышыклылар (*ышыклылер*), сиз дэ бегÿн (*бÿгÿн*) ышык вермем (*вермен*), бен ғариплен ағлайыз (*ағлайын*) ве кöкнен йер. Эй хушлар, эй мейвалар! Бана йардым эйлен бегÿнки (*эйлейин бÿгÿнки*) туллуғуму ағлайым. Эй (*Ве эй*) дэрйа бунлар илен башыма су верин, кöзлериме о хадар йаш кельсин ки, хадыр олуп севгил(*ьл*)ими ағлайым дэрдимдэн (*дэртиндэн*) öтÿрÿ, беним мухабетли эхим (*махабетли эшим*), мÿнкÿн олсам (*бÿгÿн бу саат жанымы чыхарсам*) ве йÿрегими (*чыхарсам, бен ғарибин йÿрегини*) кöрсен, ол заман не сес, не кöз йашы истэр дэрдиме онлар шаатлых (*оннар хеатлых*) этсинлер. Эй беним татлы Христозум, рижа этэрим, йалварайым (*йалварырым*) сенин мурфетине (*мурветине*), ол беним дэ йунахкяр жанымы да хавуштур беним азиз стэфанозумун жанылан (*жаны илен ки*), эпичигимиз саа (*экимиз сана*) шÿкÿр этип сеждэ (*сежда*) этэлим”. Бу жоғаплары (*жеваплары*) даа зийадэ сöлер иди атасы (*бабасы*) келинийлен (*келини илен*) беле ферйат этэрлер иди. Асла бир йердэн тэсел(*л*)а аламазлар иди (*аламаз ыдылар*) достлары, хысымлары хадыр олуп бунлары липсаностан а(*йы*)рамаз ыдылар ве патрик илен падыша айлы саат бунлары чекерлер иди, эмир эйледи Онориос падышах (*падыша*) кревант (*кревет*) илен халхсын, азиз липсанос шейирин (*шеэрин*) орта бир йер(*ин*)е хойсунлар (*хосунлар*) ки христийанлар проскинис этсинлер йунахларынын хеласлиги ичÿн (*азатлығы ичин*). Бу тарзы экметли мÿжÿзетлер олду, имди сағырлар ишитти (*эшитти*), ве эм(*м*)а олан(*лар*) ышыхланды (*ыхыхланды*), жынлы олан хелас (*азат*) олду, жудамлар пағланды, эр насы(*л*) хасталых булундуйса (*булунду исе*), дэф олду. Падышах илен патрик халдырдылар липсаносу себаблары ичÿн (*саваплары ичин*) эклисеэ (*экклисейе*) кöтÿрдÿлер. Бабасы келин(*и*) илен арды-сыра китэрлер иди ағлайарах (*ағлайарак*) ве лакин тайфа о хадар чох

иди (*чох олмайлан*), бири бирине йетиширлер (*йитэхирлер*) иди липсаносу кöтӱремез идилер (*кöтӱремездилер*). Падышах эмир этти (*эмр эйледи*) алтын илен ахча (*алтыннан ахче*) сачылсын йере ки липсаноса (*липсаноза*) тохунмасынлар, ама бунларын о хадар о хадар ихтийатлары вар иди ки, алтына, ахчайа (*бириси*) бахмаз иди, азиздэ(*и*)ди җӱмлесинин ихтийатлы (*ихтийаты*), бахтылар ки, олмайир, ыхрар этти падышайлен патрик, мезара хомайым, җӱмлеси (*җӱмлениз*) сеҗдэ этмейинҗе, эфхи (*эвхи*) эвлоғиасыны аласыныз, ве бу сöзӱнен (*сöзӱлен*) бир(*аз*) (*т*)урду, алх (*проскинис эттилер*), ве ондан буну Меғалы эклисеэ (*экклисейе*) кöтӱрдӱлер. Онда (*бир*) афта дэме кӱн олдулар. Асла атасы (*бабасы*), ве анасы, ве ашлысы (*ве эши*) йанындан китмезлер иди, эмен хасевет этип ағлар идилер (*ағларлар иди*). Сора падышах алтындан сандых йаптырды ве айозу ичине хойдулар. Онда бейӱк панайыр эттилер ве мезарындан мирон (*миро*) пӱскӱрдӱ(*лер*) ки, асла хохусуна тойулмаз иди, ве не хадар аста о мирондан (*мирондан*) силиндилер исе, хелас (*азат*) олдулар. Бу азиз Алексиос мартын 17-синдэ пефат олду. Христос эфендимизин дӱнйайа кельдиктэн сора 410 йыл сора олду бу азиз, (*ве*) Онориос падышағын кӱнӱндэ, ве Меркимианос архиепископосун кӱнӱндэ. Ниҗе ки йазар оламелеримизе бöле (*уламелеримиз бöйле*): *εις δοξαν προσκηνος* (*πατρος*) *και ην* (*υιȣ*) *και αγην* (*αγιȣ*) *πνεφματος* (*πνευματος*) *της ομουσην* (*ομοȣσιȣ*) *τρηαδος* (*τριαδος*) *και αδηερετυ θεοτητος πρεπη* (*αδιερετȣ θεοτιτος πρεπει*) *και κρατος ης τυς εδνας τονεονον* (*εις τȣς ειωνας*). *Αμην τελος* (*Αμην*).

Азиз Алексиосун наклийети темам олду.

ГХ: 18-48.

Öлӱм келир, öлӱм алыр, элим чӱрӱр, топрах олур, бу насаат китап дӱнйада халыр, йазан охуйан рахмет алыр. Анна биль эйлен кеми, верме йендини кеме, ич бир дэми оласын сен. Илле селаметэ чыхан ғеми тут хулағыны, динне бени, кир, пас этме җанына, тэнине, дэме "кичиктир бу йунах", эн кичиги йахар сени. Шӱкӱр Педере, ве Оғула, ве Азиз Руха, ве шимди, ве даима, ве эбедлерин эбедлеринедэк. Аминь.

ГХ: 48-49.

1872 сенедэ йунварын 23-не Аллағын эмрилен базар чыхан йеҗеси сабааҗас айыдынлых олду кӱндоғуштан кӱнбатыйа варынҗаадах хызарыр эди.

ГХ: 49.

Аведэс

Иса ки нур эди нурдан, аве[дэс],
инсан доғар пек хыйындан,
җӱмле мелеклер йанында
кийиклерин арасында.
Кӱн доғуштан ӱч кӱн кельди,
айдавҗусу бӱльбӱль эди,
башына пулларын кийдирди,
бӱйӱгӱ оҗа кöрдӱ,
ортанҗысы йигит кöрдӱ,
эң кичиги тахтын булду.
Издэдилер, арадылар,
онун да йӱрегине урдулар,
харанлых йере сахладылар.
Су истэди – вермедилер,
тузу илен сирке вердилер.
Кетирдилер беш хамушу,
онун илен хыйнадылар,
элин-айағын кердилер,
айахларын мыхладылар,
о харғышлы дэмирҗилер
бир мых артых ишледилер.
Арадылар, издэдилер,
сағ йерини булмадылар,
ону да йӱрегине урдулар.
Ханлы памух алдылар,
силь, дэп, сынығы хойдулар.
Алтын таҗыны алдылар,
тикенектэн таҗ хойдулар,
таҗ ӱстӱндэн мир урдулар.
Мир урдуғу ахын эди,
ол керемим сендэн эди.
Ол бешиге эништилер,
ичиндэ Христос кöрдӱлер,
севиндилер доғушуна,
бу дӱнйайа келишине.
Панайа анам йасындайды,
су йанындан алды сесини.
Су сесини анлайамады,
пек дува этти, кести суйу,
алды Христозун сесини.
Христос сеси кескин олсун,
кескин олсун, öткӱн олсун,
җӱмле хулу дуваҗы олсун.

ГХ: 49-51.

Καθισατε εις την θεσινσας	йеринизе отурунуз
που ειναι το βιβλιονσου	китабын нередэдир?
διαβασε το μαθημασου	маθиманын оху
δοτε μοι	вериниз бана
σας παρακαλω	сизе йалварырым
που ειναι	нередедир?
αρχιζω	башларым
εως πυ λεγομεν	нерейеӂас сöлейелим?
εως εδω	бурайаӂас
ηξευρετε εκστηθους	тышардан билирсиниз
το μαθημασου δεν το εμα αχομη	маθеманын таға öгренмедим
πρεπει να το μαθης να το αναγνωσετε	лазым öгренмейе охуйасын

καλα	эйи	*παρασκευη*	ӂумайа
κονδυλιον	халем	*σαββατον*	ӂумайа эртэси
μελανην	мерикеп	*η γλωσσα*	диль
μελανοδοχειον	мерикеп хутысы	*η κεφαλη*	баш
τι γραφετε	не йазарсыныз?	*το στομα*	ағыз
εισθε οκνηρος	тэмбельсин	*τα χειλη*	дудахлар
καλαμαρι	дивит	*το μυτι*	бурну
χαρτι	к′ағат	*τα δακτυλα*	пармахлар
αμμος	хум	*αι σιαγονες*	ченгелер
ριγα	линейка	*ο λαιμος*	боғаз
χαρακωσε	чызарсын	*οι ωμοι*	омузлар
αμμοδοχειον	хум хутысы	*το στηθος*	кöгсÿ
μολυβδοκονδυλον	карандаш	*η κοιλια*	хурсах
ελα εδω	кель бурайа	*ο ομφαλος*	кöбеғи
πηγενε εκει	кит онда	*τα πλευρα*	хабурғалар
μην ερχεσε	кельмейесин	*η καρδια*	йÿрек
ο Θεος	Аллах	*το συκωτι*	ӂиғер
ο ουρανος	кöк	*ο σπλην*	талах
ο ηλιος	кÿнеш	*η χολη*	öт
το φεγγαρι	ай	*τα κοκκαλα*	кемиклер
η βροχη	йағмур	*το αιμα*	хан
βρεχει	йағмур йағар	*αι φλεβες*	тамарлар
η χαλαζα	бурчах	*αι μασχαλαι*	холтухлар
η θαλασσα	дэниз	*ο αγκων*	дирсек [тирсек]
κυριακη	базар	*η δεξια μερεα*	сағ тараф
δευτερα	базар эртэси	*η αριστερα*	сол тараф
τριτη	салы	*η παλαμη*	авуч
τετραδη	чаршамба	*οι ονυχες*	дырнахлар [тырнахлар]
πεμπτη	першембе	*το δερμα*	дэри [тэри]

το κρεας	эт
το ουρον	ситтик
ο μυελος	мий
η μυξα	сўмрўк
τα δακρυα	кӧз йашы
ο πατηρ	баба
η μητηρ	ана
ο υιος	оғул
η ϑυγατηρ	хыз
ο ανεψιος	дорну [торну]
ο αδελφος	хардаш
η αδελφη	хыз хардаш
ο γαμβρος	кийов
ο νονος	калата
η νονα	калина
ο φιλος	дост
μελικρατον	шербет

ενα	1	*πενηντα*	50
δυο	2	*εξηντα*	60
τρεια	3	*εβδμηντα*	70
τεσσαρα	4	*εγδοντα*	80
πεντε	5	*εννενητα*	90
εξοι	6	*εκατον*	100
επτα	7	*διακοσσια*	200
οκτω	8	*τριακοσσια*	300
εννεα	9	*τετρακοσσια*	400
δεκα	10	*πεντακοσσια*	500
ενδεκα	11	*εξακοσσια*	600
δωδεκα	12	*επτακοσσια*	700
δεκατρεια	13	*ακτακοσσια*	800
δεκατεσσαρα	14	*εννιακοσσια*	900
δεκαπεντε	15	*χιλια*	1000
δεκαεξοι	16	*δυο χιλιαδες*	2000
δεκαεπτα	17	*τρεια χιλιαδες*	3000
δεκαοκτω	18	*τεσσαρα χιλιαδες*	4000
δεκαεννεα	19	*πεντε χιλιαδες*	5000
οικοσσοι	20	*δεκα χιλιαδες*	10000
τριαντα	30	*εκατον χιλιαδες*	100000
σεραντα	40	*ενα μιλλιουνιον*	1000000

Η*κορυφη της κεφαλης*	баш тэпеси
ο σβερκος	энсеме
το μετωπον	маңнай
τα αυτια	хулахлар
τα προσωπον	бети
δεν ειμαι κωφος	сағыр дэйилим
παραθυρι	пенҗере
ψυχη	җан
ο φοβος	хорху
ξειδι	сирке
ζαχαριν	шекер
κονδυλομαχαριρον	чахы
μαχαιρι	пычах
οικιαν	эв
δωματιον	одайа
ανθη	чичек
τοιχον	дувар
δενδρα	ағачлар
ρουχα	урубалар
ξυραφια	устралар
μανδηλι	йағлых
εντροπη	айып

Κ*αλημερασας κυριε* сабахыныз хайыр олсун

καλη εσπερασας κυριε ахшамыныз хайыр олсун

πως εχετε насылсыныз?

χαιρω πολυ οτισας βλεπυ сизе кӧрдўғўм чох севинирим

σας ευχαριστω сизе берекят версин

πως εχει ο πατηρ σας бабаныз насылдыр?

ειναι πολυ καλα чох эйидир

ητον πολυ καλα χθες το εσπερας дўн ахшам чох эйи иди

που ειναι; εις τον καμπον нередэдир? чӧле

ειναι εις την οικιαν эвдэдир

ειναι ασθενης хастадыр

λυπουμαι πολυ чох аҗыланырым

ητον κακα χθες το εσπερας дўн ахшам йаман иди

ιδου ερχεται иштэ келир

οποια ειναι η ασθεικ ειατον хасталығы недир?

λυπουμαι πολυ аҗыланырым чох

παρακαλω τον θεον Аллаға йалварырым

ГХ: 63-70 [стор. 53-63 займає грецький буквар].